

INSTITUTIONEN FÖR GLOBALA STUDIER

Bör sexköpslagen skärpas?

En diskursanalys om straffpåföljden för sexköp

Examensarbete i mänskliga rättigheter, 30 hp

VT 2021

Giuliana Gomero Paz

Handledare: Staffan Lúnden

Abstract

Title: Bör sexköpslagen skärpas? – En diskuranalys om straffpåföljden för sexköp

Author: Giuliana Gomero Paz

Supervisor: Staffan Lunden

The penalty of the Sex Purchase Act has almost exclusively resulted in fines for the accused perpetrator since it came into force in 1999. This despite that prison has always existed as an alternative sentencing. This study aims to examine the reason to the current situation by analysing the discourse surrounding the penalty of the Sex Purchase Act.

A qualitative document analysis has been chosen as the approach for the thesis in a form of a *critical discourse analysis*. The discourse of the empirical material, which consists of preliminary work of the Sex Purchase Act and other governmental documents that discuss the penalty of sex purchase, are analysed through a *radical feminist* and *gender* theoretical framework.

This study shows that the discourse surrounding the penalty of the Sex Purchase Act has shifted over time. From the beginning, focus has been mainly on the sex-selling woman, to more recently, the focus has been turned to the sex-buyer. The results show that the radical feminist view has been successful in changing the narrative on the sex trade, which resulted in a more serious discourse surrounding the crime of sex purchase and thus led to an increase in the penalty rate. However, the increase in the penalty has still not led to a higher sentencing, which shows work still needs to be done in order to make the justice system aligned both with the original intentions of the Sex Purchase Act as well as with the current discourse of considering sex purchase more and more as a serious crime in the eyes of the public.

Nyckelord: Sexköpslagen, sexköp, straffpåföljd, sexsäljare, sexköpare, sexhandeln.

Antal ord: 18 337.

Förord

Att skriva denna masteruppsats har varit lärorikt men också en stor utmaning för mig! Därför vill jag tacka min handledare, familjemedlemmar och vänner som har hjälpt mig med alltifrån att bolla idéer till att korrekturläsa uppsatsen. Tusen tack!

Innehållsförteckning

ABSTRACT	2
FÖRORD	3
KAP 1. INLEDNING	5
1.2 SYFTE & ÖVERGRIPANDE PROBLEMFÖRMULERING	7
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.4 EMPIRISKT MATERIAL.....	8
1.5 EMPIRISKA AVGRÄNSNINGAR	8
1.6 BEGREPP & DEFINITIONER	9
1.6.1 <i>Sexhandeln.....</i>	9
1.6.2 <i>Straffskala.....</i>	9
1.6.3 <i>Straffvärde.....</i>	9
1.6.4 <i>Målsägande</i>	10
1.7 DISPOSITION	10
KAP 2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	10
2.1 DET RADIKALFEMINISTISKA PERSPEKTIVET	11
2.1.1 <i>Radikalfeminismen och sexhandeln</i>	12
2.2 GENUSPERSPEKTIVET.....	12
KAP 3. METODOLOGISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTT	14
3.1 KRITISK DISKURSANALYS (CDA).....	14
3.2 METODDISKUSSION.....	16
3.2.1 <i>Reliabilitet och validitet.....</i>	17
3.3 NÅGOT OM KÄLLKRITIK.....	18
3.4 ETISKA ÖVERVÄGANDE	18
KAP 4. BAKGRUND.....	19
4.1 TIDIGARE FORSKNING	19
4.2 SEXHANDELN I SVERIGE - EN HISTORISK TILLBAKABLICK	21
4.2.2 <i>Sexköpslagens tillkomst.....</i>	23
KAP 5. RESULTAT OCH ANALYS	24
5.1 PROSTITUTION I SVERIGE: BAKGRUND OCH ÅTGÄRDER (SOU 1981:71).....	24
5.2 KÖNSHANDEL (SOU 1995:15).....	29
5.3 KVINNOFRID (PROP. 1997/98:55).....	34
5.4 EN NY SEXUALBROTTSUTREDNING (PROP. 2004/05:45).....	37
5.5 FÖRBUD MOT KÖP AV SEXUELL TJÄNST, EN UTVÄRDERING 1999–2008 (SOU 2010:49).....	38
KAPITEL 6. AVSLUTANDE DISKUSSION	45
6.1 DISKURSEN KRING KRIMINALISERINGEN AV SEKKÖP OCH STRAFFPÅFÖLJDEN.....	45
6.1.1 <i>Slutsats</i>	48
6.2 TILLÄMPNINGEN AV STRAFFPÅFÖLJDEN FÖR SEKKÖP MELLAN ÅR 2001-2008	49
6.3 MÖJLIGA KONSEKVENSER FÖR SEKSÄLJARNA I SEXHANDELN	50
6.3.1 <i>Slutsats</i>	53
6.4 Förslag på vidare forskning.....	55
REFERENSLISTA	56

Kap 1. Inledning

Lagen om förbud mot köp av sexuell tjänst (1998:408), även kallad *sexköpslagen*, trädde i kraft i januari 1999. Därmed blev Sverige det första landet i världen att införa en lagstiftning som endast kriminaliserar *köp* men inte försäljning av sexuella tjänster. (Prop. 2010:11/77, s.23)

Förbudet infördes eftersom det ansågs vara ett angeläget samhällsligt intresse att bekämpa sexhandeln. Det anfördes i förarbeten till lagen att det i ett jämställt samhälle är ovärdigt och oacceptabelt att män skaffar sig tillfälliga sexuella förbindelser med kvinnor mot ersättning och att Sverige genom att införa ett förbud mot sexköp också gjorde en viktig markering gentemot andra länder för att visa sin inställning till sexköp och prostitution. Det framhölls att sexhandeln medför allvarliga skador för såväl individen som för samhället. (Prop. 2010:11/77, s. 23)

Kriminaliseringen är, till skillnad från tidigare åtgärder och insatser, riktad mot *efterfrågan* på sexuella tjänster, det vill säga mot sexköpare. Kriminaliseringen antogs kunna ha en avskräckande effekt på presumtiva sexköpare i Sverige, men även göra landet mindre attraktivt för den organiserade sexhandeln att etablera sig och utveckla sin verksamhet här. Den effekt man ville se var alltså både på individ-och marknadsnivå (Prop. 2010:11/77, s. 23).

Sexköpslagen har nu varit verksam i över tjugo år och ingen har hittills dömts till fängelse för enbart köp av sexuell tjänst. Straffpåföljden har enbart resulterat i böter för de gärningsmän som åtalats. (Sveriges Radio, 2020) Detta trots att lagens maximistraff höjdes från fängelse i högst 6 månader till 1 års fängelse år 2011 (SVT, 2011)

Kriminalpolisen Simon Häggström uttalade sig om detta i en intervju med Uppdrag Granskning år 2018 i reportagen ”Suggardaddys”:

De här kvinnorna är fortfarande extremt utsatta och det är otroligt provocerande, även för mig, att påföljderna av lagen inte är tillfredsställande. Jag har själv gripit en och samma man 12 gånger, det är givetvis en skandal. Man måste se skillnad mellan äpplen och päron. Lagen i sig

är inte ett misslyckande, men däremot kan man säga att påföljdssystemet är ett misslyckande. (SVT, 2018)

En undersökning av Folkhälsomyndighetens från 2019 visar att 1 av 10 män har någon gång köpt sex (Göteborg Direkt, 2019). En annan studie visar att män som köper sex blir allt yngre: en tredjedel av de som dömdes för brottet köp av sexuell tjänst 2019 var 20–29 år gamla (Aftonbladet, 2021).

Det finns således fortfarande en stor efterfrågan på att köpa sex och röster har börjat höjas om att sexköpslagen borde skärpas *ytterligare*. Bland dessa röster återfinns socialminister Morgan Johansson (Socialdemokraterna) och jämställdhetsminister Åsa Lindhagen (Miljöpartiet) som i fjol kom med förslaget att man ville se en skärpning av lagstiftningen och *ta bort* böter från straffskalan och ersätta det med fängelse för alla som döms för sexköp. Johansson och Lindhagen skriver i Aftonbladet:

Sverige ska inte vara ett land där sexhandel förekommer. Om vi menar allvar med att skydda kvinnor och barn från systematiskt sexuellt utnyttjande, så kan ambitionsnivån faktiskt inte vara lägre än så. (Aftonbladet, 2020)

Men Dennis Martinsson, universitetslektor i rättsvetenskap vid Stockholms universitet, pekar på att det kan vara svårt att få till. Martinsson skriver till exempel att en konsekvens av en ytterligare skärpt straff kan bli att *färre* sexköpare fälls:

I dag går handläggningen av de här ärendena väldigt snabbt. Om sexköparen tas på bar gärning håller polisen ett förhör, får nästan alltid ett erkännande och det blir ett strafföreläggande och böter som åklagaren skriver ut. Om man skärper straffet kommer fler att behöva tas med in till stationen, det kommer att behövas fler förhör, advokater, målsägandebiträden – rättsprocessen kommer att bli *mer utdragen* och polisen kommer inte att kunna rapportera lika många sexköpare. (min kursivering) (Västerbottens-Kurinen, 2020)

Skärpning av straffpåföljden för sexköp är, utifrån givna resonemang ovan, en komplex fråga. Denna studie syftar därför reda ut denna komplexitet genom att se till vilka förklaringar som går att återfinna till varför böter nästan uteslutande varit ”standardpåföljden” för sexköpsbrott samt diskutera vad en ytterligare straffskärpning av sexköpslagen skulle ge för konsekvenser, framför allt för kvinnor som befinner sig i sexhandeln.

1.2 Syfte & övergripande problemformulering

Denna studie ämnar undersöka de förarbeten som ledde fram till kriminaliseringen av sexköp i Sverige samt de propositioner och offentliga utredningar som behandlar sexköpslagen efter förbudets ikraftträdande. Det huvudsakliga syftet är att undersöka diskussionen kring straffpåföljden för sexköp. Motiveringen till detta övergripande syfte är det faktum att straffpåföljden för sexköpsbrott nästan uteslutande har resulterat i böter för den åtalade gärningsmannen. Detta trots att fängelse alltid funnits som en alternativ påföljd i straffskalan. Det är således, enligt min mening, av intresse att undersöka varför det har kommit att bli så. Vidare kommer även brottsofferfrågan att behandlas i denna studie.

Vidare är det av intresse att analysera det empiriska materialet utifrån en *radikalfeministisk* och *genusorienterad* teoretisk utgångspunkt. Detta på grund av att det främst är kvinnor och flickor som befinner sig i sexhandeln, samtidigt som merparten av de som köper sex är män. Diskussionen kring straffpåföljden för sexköp blir därav intressant ur ett genusperspektiv.

Det metodologiska angreppssätt som valts för denna studie är *kritisk diskursanalys*. Med hjälp av den kritiska diskursanalysen kommer de resonemang, argument och diskussioner som ligger till grund för den straffsats som i dagsläget gäller för brottet sexköp att analyseras.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå studiens syfte har följande frågeställning formulerats:

1. Vilket/vilka synsätt var dominerande i diskussionen kring en kriminalisering av sexköp och hur påverkade den utformningen av straffpåföljden för sexköp?
2. Vilken eller vilka orsaker går att finna i diskussionen kring en kriminalisering av sexköp till att böter i praktiken blivit den enda utdömda straffpåföljden för sexköp?
3. Vad skulle en *ytterligare* skärpning i straffpåföljden för sexköp innebära för kvinnor i sexhandeln?

1.4 Empiriskt material

Studiens empiri består av statliga utredningar och propositioner som direkt eller till viss del berör sexköpslagens tillkomst och tillämpningsområde.

Följande material ingår i studiens empiri:

- SOU 1981:71 *Prostitutionen i Sverige. Bakgrund och åtgärder.*
- SOU 1995:15 *Könshandeln.*
- Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid.*
- Prop. 2004/05:45 *En ny sexualbrottsutredning.*
- SOU 2010:49 *Förbud mot köp av sexuell tjänst, en utvärdering 1999–2008*

Detta material kommer beskrivas mer ingående senare.

1.5 Empiriska avgränsningar

Denna studie kommer hålla sig inom ramen för sexhandeln i Sverige och enbart beröra straffvärde och straffskala gällande sexköp mellan kvinnor och män över 18 år.

På grund av uppsatsens omfång behöver avgränsningar göras. Detta är en svår avvägning eftersom det som utesluts inte är mindre intressant och viktigt, tvärtom, det är områden värda att undersökas. Men det skulle i så fall vara bättre lämpad för en annan studie.

Följande områden kommer inte behandlas:

- Homosexuell prostitution
- Sexklubbar
- Hallickar (och därmed kopplerilagen)
- *Försöksbrott* (i Sverige är det straffbart att försöka köpa sex, SOU 2010:49, s. 220)
- Sexköp begångna utomlands av svenska medborgare och diskussionen kring dubbel straffbarhet.

Sist ska det tydliggöras att denna studie inte ämnar undersöka diskussionen om huruvida sexköpslagen är bra eller dålig. För detta finns andra studier som tar sig an denna frågeställning, exempelvis Susanne Dodilletts avhandling *Är sex arbete?: svensk och tysk prostitutionspolitik sedan 1970-talet* (Dodillet, 2009)

1.6 Begrepp & definitioner

1.6.1 Sexhandeln

Denna studie kommer att använda begreppet *sexhandeln* när det refereras till sexköp där minst två parter köper respektive säljer sexuella tjänster mot (vanligen) ekonomisk ersättning, som utgör en förutsättning för den sexuella tjänsten.

Enligt Sven-Axel Månsson, professor i socialt arbete, är sexhandel en företeelse med många olika ansikten, vilket också avspeglar sig i de definitionsförsök som gjorts vid olika tidpunkter i historien. Dessa har inte varit neutrala utan avspeglar de moraliska, ideologiska och politiska positioneringar i synen på både fenomenet och dess aktörer som funnits i alla tider. När uttryck som till exempel det historiska ”skökan” ställs mot det nutida ”sexarbetaren” blir detta tydligt. Inga av dessa uttryck är neutrala och fria från värderingar, något som avspeglar sig i själva forskningen på området, menar Månsson (Månsson 2018, s. 52)

Begreppet prostitution härstammar från latinets *prostituere* som betyder utbjuda, vilket kan uppfattats som liktydigt med kvinnor som bjuder ut sexuella tjänster mot betalning och inkluderar således inte sexköparna (SOU 1995:15 s. 209). På grund av detta har ett medvetet val gjorts i denna studie att *inte* använda begreppet prostitution och uttryck som exempelvis ”den prostituerade”. Uttrycket ”den prostituerade” är stigmatiserande och leder tanken till egenskaper och personlighetsdrag. (Månsson, 2018 s.52) För att i möjligaste mån undvika att bidra till fortsatt stigmatisering har uttrycket ”kvinna i sexhandeln, ”kvinna som säljer sex” eller bara ”sexsäljare” använts i denna studie.

1.6.2 Straffskala

Med straffskala menas en strafflatitud med ett straffmaximum och ett straffminimum uttryckt i böter och/eller fängelse. Tanken är att det är genom ett brotts straffskala som lagstiftarens syn på allvaret i den gärning som beskrivs ska framgå. (Ågren, 2018, s.85)

1.6.3 Straffvärde

Med straffvärde menas hur allvarligt ett brott är i relation till andra brott. Straffet för det enskilda brottet bestäms inom straffskalan för brottet och med hänsyn till bland annat den skada som brottet medfört. T.ex. har snatteri ett lägre straffvärde än stöld. (Ågren 2018, s. 85)

1.6.4 Målsägande

I dagligt tal används begreppet brottsoffer om den som blivit utsatt för ett brott, men den juridiska beteckningen är målsägande. Enligt lagtexten är det ”den, mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada”. Rättegångsbalken 20 kap. § 8. (Nationell Center för Kvinnofrid, å. u)

1.7 Disposition

I kapitel 2 och 3 behandlas studiens teoretiska och metodologiska förhållningssätt. I kapitel 4 presenteras tidigare forskning och en kort historisk tillbakablick till sexköpslagens tillkomst. Vidare presenteras och analyseras studiens empiri i kronologisk ordning i kapitel 5, med avstamp i förarbeten till sexköpslagen (SOU 1981:71 *Prostitutionen i Sverige. Bakgrund och åtgärder*) fram till lagens statliga utvärdering (SOU 2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst, en utvärdering 1999–2008). Sist kommer den avslutande diskussionen av studiens analys att presenteras i kapitel 6.

Kap 2 Teoretiska utgångspunkter

Feminism uttrycks genom politisk(a) ideologi(er), organisering, kultur och vetenskapliga teoretiska perspektiv. Dessa områden är sammanlänkande och har utvecklats genom varandra, men de är också separata fenomen med olika uttryck och arenor, vilket kan leda till skilda förhållningssätt till de frågor som behandlas. Feminism i alla dess delar, såväl teori och kultur som politisk ideologi och organisering (parlamentariskt arbete och aktivism), handlar om att uppmärksamma att kvinnor generellt underordnas män och utgår ifrån ett normativt ställningstagande om att detta förhållande borde ändras (Hedenus m.fl. 2015, s. 30)

Sexhandeln har sedan långt tillbaka varit ett uppmärksammat fenomen för olika feministiska inriktningar/grenar. Dock har radikalfeminister varit de som drivit frågan om sexhandeln som en central och angelägen politisk fråga (Gemzöe 2014). Radikalfeminister menar att sexhandeln är ett område som berör kvinnor i allra största grad eftersom det är främst är kvinnor och flickor som befinner sig i sexhandeln.

2.1 Det radikalfeministiska perspektivet

Enligt radikalfeminismen är kvinnor förtryckta i kraft av sitt kön och kvinnoförtrycket är den mest utbredda och grundläggande formen av förtryck. Detta förtryck yttrar sig i form av mäns kontroll av kvinnor i familjen, i sexuellt förtryck inom och utom familjen, i kvinnomisshandel och kvinnoförakt. (Gemzö 2014, s.48) Denna syn förnekar dock inte att kvinnor som enskilda individer kan ha makt i vissa situationer, utan påstår däremot att *generellt* sett så har kvinnor mindre makt än män (Gemzöe, 2014 s. 19)

Sedan 1970-talet har en stor attitydförändring skett kring frågan om kvinnoförtryck och sexuellt förtryck i Sverige. Enligt Lena Gemzöe (2014) betraktas inte längre kvinnomisshandel, sexhandeln, våldtäkt och sexuella övergrepp mot kvinnor som något enbart *personligt* och tillhörande den *privata sfären*. Tvärtom har frågor om kvinnoförtryck blivit något som politiken bör förhålla sig till. Enligt Gemzöe är detta ett resultat av den oberoende kvinnorörelsens inflytande (Gemzöe 2014, s. 56). Slagordet ”det personliga är politiskt” myntades till exempel av radikalfeminismen (Gemzöe 2014, s. 49).

Inom radikalfeminismen förekommer en term som kallas för *patriarkatet*. Termen lanserades av Kate Millet i boken *Sexual Politics* (1970) och introducerade därmed ett helt nytt begrepp i politisk teori. Idén om patriarkatet skulle nämligen komma att bli en grundsten i det moderna feministiska tänkandet. (Gemzöe 2014, s. 49)

I alla kända samhällen har förhållandet mellan könen varit baserat på makt. Detta maktförhållande består i mäns dominans över kvinnor i alla områden i samhället, ett system som genomsyrar alla aspekter av samhällslivet på ett sätt som gör att det uppfattas som *naturligt* och därmed blir *osynligt*. (min kursivering) (Gemzöe 2014, s. 50)

Enligt Millet blir kvinnor inskolade i patriarkatets ideologi redan som små flickor inom familjens sfär. Under uppväxten lär skolgång, litteratur och religion dem att kvinnor är underordnade och har ett lägre värde än män. Enligt Millet görs inte detta explicit, då skulle det vara mycket enklare att ”peka ut” patriarkatet. Vad Millets menar är att dessa idéer internaliseras av både kvinnor och män och blir en del av en ”osynlig maktordning” (s. 50)

Patriarkatets yttersta uttryck är kontrollen av kvinnor som sexuella varelser, där vapnet i sista hand är våldtäkt, menar Millet. Det sexuella våld som kvinnor i västvärlden utsätts för är en del av samma patriarkala system som är ansvarig för de former av grymt kvinnoförtryck som funnits och finns världen över: änkebränning i Indien, kvinnlig omskärelse i Afrika och lindning av kvinnors fötter i det gamla Kina (Gemzöe 2014, s. 50)

Lena Gemzöe tillägger att idén om hur patriarkatet existerar i vårt samhälle inte är detsamma som att *alla* män förtrycker alla kvinnor, eller att varje enskild man måste betraktas som fiende (Gemzöe 2014, s. 59)

2.1.1 Radikalfeminismen och sexhandeln i svensk politik

Enligt radikalfeminismen kan existensen av sexhandeln ses som en symbol för mäns makt över sexualiteten. Sexhandeln är ett uttryck för en patriarkal sexuell ordning, samtidigt som den legitimerar denna ordning, eftersom själva existensen av sexhandeln utgör ett slags offentligt erkännande av att män som grupp har rätt till kvinnors sexualitet. Många feminister inkluderar även pornografin i detta, bland annat Andrea Dworkin och Cathrine MacKinnon (Gemzöe 2014, s.100) Att kvinnors sexualitet är undertryckt och förvrängd, och kan säljas och köpas i patriarkatet, är en insikt som blivit mer och mer central i den feministiska kampen (Gemzöe 2014, s. 101)

Enligt Gemzöe kan kriminaliseringen av sexköp i Sverige ses som ett resultat av en feministisk analys av sexhandeln som har vunnit allmänt gehör (Gemzöe 2014, s. 100) Anledningen är att sexköpslagen tar itu med köparens – alltså ”patriarkatets” sexuella beteende. Maud Eduards skriver till exempel att sexköpslagen kan ses som en protest mot sexhandelns normalisering, det vill säga att manlig sexualdrift är naturlig och oföränderlig, något som inte kan diskuteras bort (Eduards 2012, s. 175). Med sexköpslagen har staten närmat sig en feministisk maktförståelse av prostitution, menar Eduards, då den (sexual)liberala tanken om förhandlingar mellan jämbördiga parter för ett arbetsliv på lika villkor inte har fått gehör (Eduards 2012, s. 174)

Dock påpekar Yvonne Svanström att bara för att Sverige har infört en viss typ av feministisk lag som sexköpslagen så betyder det inte att den svenska staten *i sig* är feministisk. Att staten har tagit steget att kriminalisera sexköp är ett resultat av kvinnorörelsens arbete, inte ett utslag av statsfeminism, menar Svanström. Med andra ord så kan staten inte vara feministiskt i sig, utan den måste influeras till att verkställa feministiska agendor (Svanström & Östberg 2004, s.234)

2.2 Genusperspektivet

Begreppet patriarkat har i feministisk diskussion, främst i den akademiska, alltmer ersatts med begreppet *genussystem* eller *genusordning* (engelska *gender system/gender order*) (Gemzöe, s.83)

I mitten av 1960-talet lanserade den amerikanske psykoanalytikern Robert Stoller (1968) begreppet *genus* för att synliggöra att kvinnor och män, manlighet och kvinnlighet är sociala konstruktioner. Ett biologiskt kön skulle skiljas från ett socialt genus. Genus definieras som sociala och kulturella skillnader mellan kvinnor och män (såsom skillnader i klädsel och val av utbildning eller yrke). Med kön avses fysiologiska och genetiska aspekter (exempelvis skillnader i könsorgan eller förmåga att föda barn). Genus används för att bryta deterministiska tolkningar, där biologiska könsskillnader anses ligga till grund för sociala skillnader. (Hedenus m.fl. 2015, s. 64)

I Sverige introducerades begreppet genussystem av historiken Yvonne Hirdmans i slutet av 1980-talet och hennes formulering av begreppet har blivit känd även utanför den vetenskapliga världen (Gemzöe 2015, s. 96). Hirdman menar att genussystemet kan beskrivas med hjälp av två principer: *isärhållningens princip* och det hon kallar den *manliga normens primat*. De båda könen hålls isär genom skilda aktivitetsfärer och genom att de tillskrivs skilda egenskaper. De ordnas också hierarkiskt på så vis att det manliga könet ges ett högre värde och en överordnad position (Hirdman 1998, s. 51)

Genussystemet är således en ordningsstruktur av kön, menar Hirdman. Denna grundläggande ordning är förutsättningen för andra sociala ordningar. Ordningen av människor i genus har blivit basen för de sociala, ekonomiska och politiska ordningarna (Hirdman 1998, s. 51)

Om vi applicerar detta till kontexten av sexhandeln i Sverige så kan det konstateras att det finns en obalans i utbud och efterfrågan, varför det huvudsakligen är män som köper och kvinnor som säljer sexuella tjänster (Eduards 2014, s. 168). Sexköpare har genom historien förblivit *osynliga*, med andra ord ansiktslösa och anonyma, och detta reflekterar en maktposition (Eduards 2012, s. 155). Sexköparen – männen – har alltså genom historien fått ett *högre* värde än sexsäljaren och därmed har de varit den överordnade gruppen i genussystemet.

Men med sexköpslagen har den manliga överordningen fått ett ansikte, ett politiskt ansikte, hävdar Eduards. Ingen annan offentlig politik tar så klart ställning mot mäns krav att kvinnokroppen ska vara tillgänglig för att tillfredsställa männens vilja. Det är således en strukturell förståelse av könsrelationerna, som friskriver den utsatta från individuellt ansvar. Hon kan kanske sägas ha ”valt” att sälja sex men hennes valmöjligheter har varit både begränsade och orimliga, enligt denna syn på maktordningen. (Eduards 2012, s. 175)

Kap 3. Metodologiska förhållningssätt

En kvalitativ dokumentanalys har valts som tillvägagångssätt för uppsatsen. Med kvalitativ metod menas att man är intresserad av att förstå eller beskriva hur människor uppfattar sin omvärld. Kvalitativa metoder används när man vill uttala sig om sociala mönster inom ett avgränsat område (Johannessen, Tufte & Christoffersen 2020, s.82)

Det finns olika strategier i samband med genomförandet av en dokumentanalys. För denna studie har diskursanalys med inriktning *kritisk diskursanalys* valts som angreppssätt.

Diskursanalys är en samlingsbeteckning för olikartade och språkliga orienterade analysmetoder. Diskurs rör tal, språk, text och meningsutbyte i form av samtal, diskussion och liknande (Johannessen m. fl. 2020, s. 212). Detta angreppssätt möjliggör en bred form av textanalys som har funnits lämplig i relation till studiens syfte då studiens empiri består av dokument som ska tolkas och analyseras.

Att genomföra en diskursanalys innebär att utifrån ett socialkonstruktivistiskt tillvägagångssätt analysera yttrande, utsagor och texter. Analysen genomförs främst utifrån fyra utgångspunkter. Den första är en kritisk inställning till kunskap som anses självklar. Den andra är att vår syn på historien och kultur är präglad av den tid och kultur vi lever i just nu. Den tredje är en förmodan om sambandet mellan kunskap och sociala processer, vilket innebär att det går att skapa sanningar genom sociala processer. Slutligen finns ett samband mellan kunskap och social handling, vilket innebär att vissa handlingar ses som naturliga och andra onaturliga. En social konstruktion av sanning eller kunskap får följder i det praktiska vardagslivet. Diskursanalys syftar alltså till att undersöka *mönster* i utsagor eller dokument och därefter se vilka sociala konsekvenser olika diskursiva framställningar av verkligheten kan få. Det är diskursen *i sig* som skall undersökas och analyseras. (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 11).

3.1 Kritisk diskursanalys (CDA)

Critical discourse analysis is an instrument whose purpose is to expose veiled power structures (Wodak 1996, s. 16)

Kritisk diskursanalys (*Critical Discourse Analysis/CDA*) hävdar att diskursiva praktiker bidrar till att skapa och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper, till exempel mellan sociala klasser, mellan kvinnor och män, mellan etniska minoriteter och majoriteter (Winther Jörgensen & Philips 2000, s.69). CDA uppfattar därför inte sig själv som politisk neutral utan som ett kritisk angreppsätt som är politisk engagerad i social förändring. CDAs angreppsätt ställer sig på de undertryckta samhällsgruppernas sida. Kritiken ska avslöja den roll som en diskursiv praktik spelar för upprätthållandet av ojämlika maktförhållanden (Winther Jörgensen & Philips 2000, s.70) Med anledning av detta anses CDA som lämplig diskursanalytisk inriktning för denna studie då den går ihop med de radikalfeministiska-och genusteoretiska utgångspunkterna.

CDA förknippas i hög grad med Norman Fairclough och är ett exempel på den andra generationen inom diskursanalysen (Bergström & Boréus 2005, s.307). Fairclough använder sig av ett tredimensionellt diskursbegrepp som modell för att skilja mellan diskurs som text-, diskursiv- och som social praktik. När diskurs ses som text är utgångspunkten stark lingvistik och med tydlig inriktning mot texters grammatiska struktur. Diskursiv praktik är hur texter produceras och distribueras samt hur konsumtionen av text ser ut. Diskurs som social praktik är en avsevärd vidgning av diskursbegreppet. Diskurs praktik relateras till något yttre och bredare, exempelvis andra diskursiva praktiker, dels till icke diskursiva områden som till exempel den politiska strukturen (Bergström & Boréus 2005, s. 308). Denna studie kommer främst att hålla sig inom ramen av text- och diskursiv praktik.

Vid textanalys kan man använda sig av olika analysredskap och denna studie kommer ta hjälp av begrepp såsom *nodalpunkter*, *modalitet*, *nominalisering*, *ekvivalenskedjor* och *diskursordning* för att analysera studiens empiri.

En nodalpunkt är ett nyckelbegrepp utan entydig och självklar betydelse som diskursen upprättas kring. En ekvivalenskedja är de ord och begrepp som cirkulerar kring nodalpunkten och fyller den med innehåll (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 33, 50).

Med modalitet menas att belysa med vilken styrka och säkerhet någonting uttrycks i texten. Vidare kan ett ord eller mening ha *hög* eller *låg* modalitet. Ord som exempelvis ”säkerligen” visar hög modalitet och ökar därmed chanserna att läsaren tolkar budskapet som en sanning. Ord som kan visa låg modalitet är exempelvis ”torde” eller ”troligtvis”. Med hjälp av modalitet kan man således mäta ett påståendes trovärdighet och därmed se vilken diskursiv effekt det ger (Winther Jörgensen & Phillips, 2000).

Nominalisering syftar på hur ett substantiv ersätter handlingar och processer (Winter Jørgensen & Philips 2000, 87). Utöver grammatiska strukturer studeras vad som *underförstås* och vad som påstås *explicit*, samt i vilka sammanhang olika ord och begrepp förekommer (Bergström & Boréus, 2012:376, 394)

Avslutningsvis så kommer denna studie att använda sig av begreppet *diskursordning*. Med diskursordning menas diskurs som social praktik och avses hur diskursen relateras till ideologi och makt. Fairclough menar att en specifik text/diskursiv praktik måste relateras till andra diskurser och för diskursanalysen blir det nödvändigt att kunna säga något om hur dessa diskursordningar är konstruerade (Bergström & Boréus 2005, s. 324)

3.2 Metoddiskussion

Att använda en diskursanalytisk angreppssätt för denna studie har gjort det möjligt att se det anmärkningsvärda i något som vanligtvis framstår som naturligt och självklart. Katarina Sjöberg skriver att ingen text kan uttrycka allt utan vilar på en rad outtalade förutsättningar. I en diskursanalys läser man inte texterna för att få veta vad författaren vill säga, utan man granskar dem för att undersöka vad de underförstår, omöjliggör, respektive implicerar (Sjöberg 1999, s. 91)

En fråga Sjöberg ställer till forskaren eller studenten som ska utföra en kritisk textanalys är hur kan man se det underförstådda, självklara och exkluderande i en text som man själv omedelbart förstår och uppfattar som uttömmande och relevant för den sakliga information den förmedlar? Är det möjligt att se de texter man själv skriver i avsikt att fullständigt förklara hur man uppfattar att något ligger till, som en del av en diskurs? Detta problem liknar antropologers dilemma när de ska studera kulturer de själva ingår, påpekar Sjöberg. En diskursanalys förutsätter således som ett minimum en kritisk självreflektion av forskaren eller studenten, menar Sjöberg (s. 92).

En kritik som kan föras mot diskursanalys som metod är att den inte nödvändigtvis måste vara objektiv. Däremot är resultatet av en diskursanalys relativt öppet för *intersubjektivitetstest*: så länge som man visar transparens och är systematisk i genomförandet av studien kan andra studera samma texter för att undersöka om påstådda meningar och mönster framträder. (s. 90-91)

3.2.1 Reliabilitet och validitet

För att en studie ska anses vara av bra kvalitet så bör den ha en hög *reliabilitet* och *validitet*. Reliabilitet står för ”pålitlighet” och rör undersökningens data – vilken data som kommer till användning, hur den samlas in och hur den bearbetas (Johannessen m.fl. s. 220) Ett sätt att stärka pålitligheten i ens studie är att ge läsaren en ingående beskrivning av kontexten och en öppen och detaljerad framställning av tillvägagångssättet under hela forskningsprocessen (Johannessen m.fl. s. 221) Båda dessa moment har gjorts i denna studie; en omfattande bakgrundsbeskrivning av sexköpslagens tillkomst och en detaljerad framställning av vald metod har presenterats. Därmed anses studien ha uppfyllt kravet för hög reliabilitet.

När det kommer till validitet så finns det två olika varianter. Den första är *intern* validitet som också betyder ” trovärdighet” och *extern* validitet som står för ”överförbarhet”. Intern validitet i kvalitativa undersökningar handlar om i vilken utsträckning forskarens tillvägagångssätt och resultat på ett korrekt sätt är en spegling av syftet med studien och om denna kan representera verkligheten (Johannessen m.fl. s. 221) Extern validitet handlar om huruvida man lyckats etablera beskrivningar, begrepp, tolkningar och förklaringar som är användbara på andra områden än det som undersöks (Johannessen m.fl. s.222-223) Denna studie har uppfyllt den interna validiteten då den har svarat på den övergripande problemformuleringen och frågeställningarna. Den externa validiteten har också uppfyllts då denna studie har lyckats bidra med nya tolkningar och förklaringar som kan anses vara användbara inom andra forskningsområden.

Enligt Johannessen m.fl. förväntas det av kvalitativa forskare att de har med sig ett unikt perspektiv i de undersökningar som de genomför, men det är också viktigt att resultaten är en följd av forskningen och inte av forskarnas subjektiva uppfattning. Bekräftelse eller “bekräftelsebarhet” ska säkerställa detta. Begreppet handlar om i vilken grad resultaten från den kvalitativa undersökningen kan bekräftas av andra forskare genom motsvarande undersökningar. Detta moment motsvaras av *objektivitetskriteriet* i kvantitativ forskning. Johannessen m.fl. menar att det är viktigt att som forskare lägga vikt på att beskriva alla beslut som tagits under hela forskningsprocessen så att läsaren kan följa och sedan bedöma dessa. Precis som Sjöberg, så anser Johannessen m.fl. att det är viktigt att vara självkritiskt när det kommer till hur ens studie har genomförts och att forskaren kommenterar tidigare erfarenheter, fördomar eller uppfattningar som kan påverka tolkningen och tillvägagångssättet för studien (Johannessen m.fl. s. 223)

Som författare till denna studie är jag väl medveten om att jag kan ha mina egna förutfattade meningar när det kommer till fenomenet sexhandel. Jag har i möjligaste mån försökt hålla egna åsikter och eget tyckande tillbaka och låtit frågeställningar styra studiens inriktning och omfattning. Jag har strävat efter att med passande metod och öppenhet och nyfikenhet se vad det empiriska materialet visar. Läsaren får bedöma om jag har lyckats.

3.3 Något om källkritik

Huvudmaterialet till denna studie, som består av statliga utredningar, har samlats in från regeringens hemsida. Materialet har således hämtats direkt från dess upphovskälla, utan mellanhänder. Vidare har inte andra ”motstridiga källor” använts för att ställas mot vad utredningarna har kommit fram till. Detta eftersom denna studie handlar om att analysera regeringens uttalande (diskursen) kring straffpåföljden för sexköp och inte om huruvida det som sägs i utredningarna är sant eller inte.

3.4 Etiska övervägande

All samhällsvetenskaplig forskning präglas av en etisk avvägning mellan att fritt bedriva forskning och att respektera de individer som på ett eller annat sätt berörs av denna studie (Arhne & Svensson 2015:154)

Samhällsvetenskaplig forskning regleras bland annat av de forskningsetiska riktlinjer som Vetenskapsrådet har ställt upp (Arhne & Svensson 2015:154) Bland dessa finns *sekretess*, *tystnadsplikt*, *anonymisering* och *konfidentialitet* (Vetenskapsrådet 2017, s. 39-40). Dessa riktlinjer gäller framför allt skydd för uppgiftslämnare och deltagare i undersökningar och insamling av empiri (Vetenskapsrådet 2017, s. 71).

Som nämnt tidigare består det empiriska materialet i denna studie av statliga utredningar och propositioner. Enligt Sveriges riksdag är propositioner, motioner och utskottsbetänkande *allmänna handlingar*. Enligt tryckfrihetsförordningen (en av grundlagarna) har alla rätt att ta del av allmänna handlingar som är offentliga. Detta är möjligt genom offentlighetsprincipen som är till för att ge insyn i riksdagens, regeringens och myndigheters arbete (Sveriges Riksdag, 2021). Att studiens empiriska material är offentligt innebär således att samtliga av Vetenskapsrådets huvudsakliga forskningsetiska riktlinjer för samhällsvetenskaplig forskning tillgodoses i denna studie. Alltså finns inga direkta etiska dilemman vad gäller relationen mellan den här studiens författare och texternas författare.

Kap 4. Bakgrund

4.1 Tidigare forskning

Sexköpslagen har varit ett forskningsområde av intresse för många akademiker, politiker och forskare. Bland dessa återfinns psykoterapeuten Hanna Olsson som bland annat studerat utvecklingslinjen i sexhandelns debatt från 1970-talet fram till år 1998 i sin artikel *Från manlig rättighet till lagbrott: Prostitutionsfrågan i Sverige under 30 år* (Olsson, 2006). Även statsvetaren Maud Eduards har undersökt diskursen kring sexhandelns fråga i sin bok *Kroppspolitik – om moder Svea och andra kvinnor* (Eduards, 2012). Vidare har idéhistorikern Susanne Dodillet undersökt huvudlinjerna i den svenska och tyska debatten för att försöka förstå de olika ländernas skilda ställning till sexköp (Dodillet, 2009). Dessa exempel visar att det finns en hel del material med olika inriktningar som behandlar sexköpslagen.

En tidigare forskning tar upp frågan om sexköpslagen och diskussionen kring dess straffpåföljd är Max Waltmans artikel *Sweden's Prohibition of Purchase of Sex: The Law's Reasons, Impact, and Potential* från 2011. I denna artikel argumenterar Waltman att sexköpslagen inte uppfyllt ett av sina huvudsakliga syften: att stödja sexsäljare och hjälpa dem att lämna sexhandeln. Waltman menar att på grund av rättslig tolkning efter lagens ikraftträdande 1999 så har dess potential att stödja sexsäljare och hjälpa dem att lämna sexhandeln minskat *avsevärt* (Waltman 2011, s.42).

Waltman skriver att även om sexköpslagen har haft viss framgång, som att minska förekomsten av sexhandel i Sverige jämfört med grannländerna, så återstår några viktiga kvarvarande hinder för att lagen ska kunna implementeras effektivt. Ett hinder är sexsäljarens rättsliga ställning vid rättegångsförfaranden. Waltman menar att om lagens fulla potential ska förverkligas (att hjälpa sexsäljare att lämna sexhandeln) så bör deras medborgerliga rättigheter enligt gällande lag stärkas för att göra det möjligt för dem att kräva skadestånd direkt från deras hallick och/eller torsk för skadan de åsamkat (Waltman 2011, s.1). Med tanke på att många sexköpare vanligtvis har pengar så ger ett sådant civilrättsligt ansvar en ekonomisk möjlighet att förändra sexsäljarnas situation. Dessutom skulle allmänheten inte behöva betala för det utan bara gärningsmannen, påpekar Waltman (Waltman 2011, s. 30) Detta i sin tur skulle skapa ett medel för att underlätta sexsäljarnas utgång från sexindustrin.

En perspektivförskjutning i denna riktning skulle också tvinga kommuner och andra offentliga myndigheter i Sverige att betrakta sexsäljare mer entydigt som *utsatta för brott* och

därmed vara skyldiga enligt lagen att hjälpa och stödja dem (Waltman 2011, s.42). Waltman menar att det faktum att ingen sexsäljare någonsin har fått skadestånd under sexköpslagen, sedan den antogs, antyder på att lagen kan behöva förbättras ytterligare. (Waltman 2011, s.31)

Waltman tillägger också att lagens avskräckande effekt skulle stärkas när sexköpare inser att varje person de utnyttjar eller har utnyttjat senare kan stämma dem i en rättssal. (Waltman 2011, s. 42)

Sammantaget lyfter Waltmans artikel fram sexsäljarens rättsliga ställning vid rättegångsförfaranden som en viktig pusselbit i kampen att förbättra sexsäljarens mänskliga rättigheter. Just denna aspekt är intressant i förhållande till denna studie då en av frågeställningarna är om huruvida en *ytterligare* skärpning i straffpåföljden skulle gynna eller missgynna kvinnor som befinner sig i sexhandeln. Med hjälp av Waltmans artikel kan en vidare diskussion föras kring den rättsliga aspekten av sexköpslagen och dess konsekvenser för sexsäljarna.

En annan studie som är av intresse är Jay Levy and Pye Jakobssons artikel, *Sweden's abolitionist discourse and law: Effects on the dynamics of Swedish sex work and on the lives of Sweden's sex workers* (2014).

Levy och Jacobsson skriver i deras artikel att sexköpslagen har misslyckats att minska sexhandeln. De hänvisar till att det saknas tillförlitliga uppgifter som visar på en reell minskning av sexsäljare. De hävdar vidare att lagen har resulterat i ökade faror inom vissa områden av sexhandeln och att dessa faror har förvärrats på grund av bristen på sociala insatser i form av stöd och hjälp till sexsäljarna. Ett problemområde som Levy och Jacobsson tar upp i deras artikel är så kallade ”vräkningar” (Levy & Jacobsson 2014, s. 593). De uppger att det finns uppgifter där polisen rapporterar sexsäljare till hyresvärdar, vilket leder till att sexsäljare vräks från sina hem (Levy & Jacobsson 2014, s.603). Sexsäljare har också rapporterats av polisen när de har hyrt exempelvis ett hotellrum med syftet att sälja sex. Eftersom det är olagligt att tillhandahålla lokaler inom vilket sex mot ersättning kommer att äga rum så kan polisen rapportera detta (Levy & Jacobsson 2014, s. 593). Levy och Jacobsson menar att polisens agerande gentemot sexsäljarna i dessa situationer står påfallande i strid med den svenska statens uttalande att ”kvinnorna ... som är offer för prostitution och människohandel inte riskerar några rättsliga följder”. De menar att detta är långt ifrån en lagstiftning som utger sig för att skydda sexsäljare (Levy & Jacobsson 2014, s.603).

Huvudargumentet i Levy och Jacobssons artikel är att sexköpslagen infördes med en omdefiniering av normer och avskaffandet av sexhandeln som huvudmål i sig och inte sexsäljarnas intressen som den primära angelägenheten. De menar också att sexsäljare framställs som *passiva offer*, sett till diskursen som motiverade sexköpslagen, samtidigt som sexsäljare mer eller mindre har ett ”horstigma” över sig själva – oönskade och avvikande besvärligheter för samhället. (Levy & Jacobsson 2014, s.604)

Levy och Jacobson föreslår att sexsäljare ska anses vara en *aktiv agent* och inte en passiv sådan. De menar att genom att se till sexsäljaren som en självständig agent så kan hon få sina rättigheter tillgodosedda. (Levy & Jacobsson 2014, s.595)

Levy & Jacobssons artikel är av relevans till denna studie då den lyfter fram en annan aspekt av sexsäljarnas rättsliga ställning. Deras huvudargument ligger i att sexsäljare inte bör ses som passiva offer och även om de inte går in närmre på några konkreta åtgärder så ger artikeln en bra grund till fortsatt diskussionen kring frågan om sexsäljarna som agenter. Artikel lyfter också fram den sociala aspekten hos sexsäljare som ofta förbises i rättegångsförfarande vilket är av relevans för att besvara frågeställning 2.

Waltmans ståndpunkt skiljer sig från Levy & Jacobssons i det att Waltman ser sexsäljaren som ett *brottsoffer*. Offer i positiv bemärkelse då Waltman menar att utan en brottsoffersstatus kommer kommuner och andra offentliga myndigheter i Sverige inte känna en skyldighet att enligt lagen att hjälpa och stödja sexsäljare. Levy & Jacobsson menar å andra sidan att det är just denna ”offer status” som hämnar sexsäljarna från att kunna vara självständiga agenter som kan kräva sina mänskliga rättigheter. Levy & Jacobsson menar att sexsäljare är offer i negativ bemärkelse då beteckningen offer mer eller mindre överlappat till ”horstigma” för sexsäljarna.

Det är värt att notera att båda dessa artiklar använder ordet prostitution och ”prostituerad”. Levy och Jacobsson benämner sexsäljare som ”sexarbetare” i sin artikel.

4.2 Sexhandeln i Sverige - en historisk tillbakablick

Föreställningar om mäns sexuella behov och kvinnors tillgänglighet, liksom reglering av sexhandeln, har varit svårhanterliga och kontroversiella frågor i svensk politisk historia (Eduards 2012, s. 142). Från mitten av 1800-talet fram till en bit in på 1900-talet pågick statlig tvångsreglering av ”lösa och liderliga kvinnor” (alltså kvinnor som sålde sex) genom det så kallade reglementeringssystemet. Kvinnor som sålde sex tvingades med andra ord till

obligatoriska hälsokontroller. Denna tvångsreglering skapades utifrån en oro för spridning av veneriska sjukdomar. Dock berördes inte männen av tvångsregleringen, utan det var kvinnorna som utpekades som farliga smittbärare (Månsson 2018, s. 28).

År 1918 upphörde dock den reglementerade sexhandeln med ett riksdagsbeslut. Karolina Wideström, Sveriges första kvinnliga läkare, anses ha varit en pådrivande kraft. Efter fem år av remissarbete och debatterande kom en ny lag i januari 1919: *Lex Veneris*. Lagen betraktades som unik i europeiskt perspektiv, eftersom den riktade sig till samtliga medborgare. Oavsett kön och klass skulle läkare rapportera upptäckta könssjukdomar till en hälsoinspektör. Även vanliga medborgare var skyldiga att anmäla misstanke om smitta. Sexsäljare föll dock fortfarande under *lösdrivarlagen*, men behövde inte längre tvångsundersökas. (Eduards 2012, s. 143)

Går vi framåt en tid så blev pornografin lagligt under våren 1971, vilket ledde till en ökad etablering av porrklubbar i landet. Prostitution växte också i omfattning under 1970-talet (Eduards 2012, s. 144-145). Detta ledde till att det kom en bred front av kritiska reaktioner mot utvecklingen av den ”sexuella frigörelsen” och frisläppandet av pornografin. Den minsta gemensamma nämnaren i den framväxande kritiska diskursen handlade om den ökade kommersialiseringen av sexualiteten, som man menade vart ett resultat av pornografins frisläppande. Kritiken kom framför allt från den politiska vänsterrörelsen. Vissa menade att i och med frisläppandet hade dörrarna öppnats för frigjordhetens exploatörer och profitörer. Att tjäna pengar på sex ansågs helt enkelt inte förenligt med idén om människans frigörelse (Månsson 2018, s. 32).

I mitten av 1970-talet bröt en våldtäktsdebatt upp i kölvattnet efter flera offentliga förslag från en statlig utredning, den så kallade *Sexualbrottsutredningen* (SOU 1976:9). Denna utredning ville med sina förslag, helt i linje med tidens sexual liberala idéströmningar, ”avdramatisera” samhällets syn på sexualitet genom att sänka straffen för våldtäkt, avkriminalisera koppleri och legalisera incest mellan vuxna. Utredningsförslaget väckte en storm av kritik och en växande kvinnorörelse slöt sig samman för att motarbeta det man uppfattade vara en jämställdhetspolitisk återvändsgränd (Månsson 2018, s. 27-28).

Utifrån den växande kvinnorörelsens kritik av sexualbrottsutredningen och uppmärksamheten kring prostitutionen som orsakats av bland annat utredningen *Svarta affärer* tillsatte den dåvarande borgerliga regeringen år 1977 en ny utredning: *Prostitutionsutredningen* (SOU 1981:71). Det blev den första utredningen sedan 1900-talets början med uppdrag att kartlägga

prostitutionen utifrån ett brett samhällsperspektiv (Månsson 2018, s. 41). Denna utredning ingår i studiens empiri och kommer därmed presenteras utförligt i kap 6.

4.2.2 *Sexköpslagens tillkomst*

”I vårt samhälle ska det inte gå att köpa kvinnor för pengar”. Så sammanfattade Inger Segelström, riksdagsledamot och tidigare ordförande för s-kvinnor, som var med om att driva kravet på kriminalisering, budskapet i sexköpslagen. (Eduards 2012, s. 151)

”Det finns inga lyckliga horor eller glädjeflickor”. Så uttryckte sig före detta jämställdhetsminister Margareta Winberg (Eduards 2012, s. 151)

Enligt Eduards kan sexköpslagen beskrivas som ett verk av politiskt aktiva kvinnor, som ständigt genomförde påtryckningar mot staten. Kvinnorörelsens krav var densamma under hela det förra seklet, dock med en viktig skillnad: mellan 1900-talets början och slut hade utvecklingen av kvinnorepresentationen i riksdagen gått från enbart män till en andel om drygt 40 procent kvinnor (Eduards 2012, s.151). År 1997 hade inte något annat land lika hög kvinnorepresentationen i riksdag och regering, landsting och kommuner som i Sverige. Sverige ansågs då vara världens mest jämställda land (Prop. 1997/98:55, s.20).

Denna höga kvinnorepresentation resulterade i att kvinnor i riksdagen tog möjligheten att utnyttja sitt demokratiska handlingsutrymme för att kräva kroppslig integritet och frihet från våld, menar Eduards (2012, s 151). Redan i samband med utredningen SOU 1981:71 krävde några kvinnliga ledamöter en kriminalisering av sexköparna, visar Yvonne Svanström, som har undersökt hur ledamöter agerat i riksdagen. Hon konstaterar att det är kvinnor, även i samarbete över partigränserna, som talat mot sexhandeln och för en lag, medan flertalet män förhållit sig passiva (Eduards 2012, s.151).

Vidare har också senare grenar av kvinnorörelsen, främst *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS)*, varit en verkande faktor som under många år agerade för en kriminalisering av sexköparna. Även den ”gamla” kvinnorörelsen, som *Federika-Bremer-Förbundet*, drev denna linje. Sexköpslagen kan därför ses, enligt Eduards, som ett resultat av utomparlamentariska feministers och kvinnliga riksdagspolitikens gemensamma arbete, mot konservativa krafter, för att förhindra att män exploaterar kvinnors kroppar (Eduards 2012, s. 152)

Den riksdagsdebatt som föregick beslutet att kriminalisera sexköp var lång med drygt 150 inlägg och kammaren var oenig, men förslaget klubbades igenom och sexköpslagen infördes år 1999. (Månsson, s. 48) Dock har debatten om sexköpslagen fortsatt med nästan oförminskad styrka under snart 20 år som den har funnits och ännu råder oenighet om dess för- och nackdelar (Månsson 2018, s. 48)

Kap 5. Resultat och Analys

5. 1 Prostitution i Sverige: bakgrund och åtgärder (SOU 1981:71)

Prostitution i Sverige: Bakgrund och åtgärder (SOU 1981:71) var den första genomgripande utredningen om sexhandel i Sverige.

Då utredningen handlar om sexhandeln och ger en beskrivning samt slutsats kring den kan det fastställas redan nu att begreppet sexhandeln kommer vara nodalpunkten i analysen (detta kommer även gälla för resterande utredningar och propositioner).

Redan från början fastställer utredningen att ”prostitution strider mot den fundamentala uppfattningen om varje människas lika värde” (SOU 1981:71, s.137) och är ”oförenlig med idéer om individens frihet och allas jämställdhet” (SOU 1981:71, s.144).

Utredningen använder här ett människorättsspråk för att tydliggöra att sexhandeln går emot ”varje människas lika värde” och ”individens frihet och jämställdhet” i samhället. Dessa meningar skulle kunna sammanfattas på följande sätt: att sexhandel går emot de *mänskliga rättigheterna*.

Vi ser också i ovanstående citat att utredningen använder begreppet ”prostitution” istället för sexhandeln eller könshandeln. Detta återkommer i hela utredningen och vi kommer diskutera problematiken med detta längre fram.

Vidare fastställde också utredningen att sexhandeln bidrar till att:

På ett övergripande plan... bidrar prostitution och den mytbildning kring denna, som sprids genom herr-och pornografitidningarna till att upprätthålla de ojämlika könsrollerna...(SOU 1981:71, s.13)

Enligt utredningen bidrar sexhandeln till ”ojämlika könsroller”. Detta är en ytterligare ekvivalenskedja till nodalpunkten. Vi kan också utläsa av ovanstående citat att utredningen lade till ”herr-och pornografitidningar” som en bidragande orsak till ojämlikheten mellan könen. Utredningen går inte närmare in på ämnet pornografi, men det är intressant till vidare forskning: att problematisera pornografins roll i sexhandeln. I denna studie kommer vi inte heller gå in på detta område.

Utredningens argument mot sexhandeln

Enligt utredningen skedde en markant ökning av sexhandeln under 1960-talet och första hälften av 70-talet. Enligt siffror från utredningen köpte 100 000 män sexuella tjänster av 2000 sexsäljande kvinnor varje år (SOU 1981:71, s. 135). Orsaken till denna ökning, menade utredningen, var den så kallade *sexuella liberaliseringen* som hade slagit igenom i Sverige:

Ett resultat av denna frigörelse blev en hård marknadsföring av den kommersialiserade sexualiteten i dess olika former. I pressen salufördes prostitution öppet. Allt gick att köpa – också kvinnor (SOU 1981:71, s.135)

Här ser vi hur utredningen menar att ”kommersialiseringen av sexualiteten” bidrog till en ökning av sexhandeln. Citatet visar hög modalitet då utredningen använder ord som ”hård” marknadsföring och att pressen ”saluförde” sexhandeln. Vi ser också en nominalisering i texten när utredningen skriver: ”allt gick att köpas – också kvinnor”. Detta påstående ger läsaren en känsla att det går att köpa kvinnor såsom man skulle kunna köpa ett bord eller lampa. Genom att skriva på detta sätt så visar utredningen på hur absurt det låter att säga ”det gick också att köpa kvinnor”. Vidare står det *kvinnor* i obestämd form. Det underförstås således att sexhandeln kan drabba *vilken* kvinna som helst och inte bara kvinnor som säljer sex. Detta skapar ett allvar som lätt kan fånga läsarens uppmärksamhet.

Vi ser också att utredningen sätter likhetstecken mellan sexhandeln och att ”köpa kvinnor”. Här blir kvinnan ett *objekt* för att hon går att ”köpas”. Att ”köpa kvinnor” blir då en ytterligare ekvivalenskedja till nodalpunkten.

Något om sexsäljande kvinnor

Utredningens kartläggning visar att det finns ett samband mellan kvinnor som befinner sig i sexhandeln och narkotikamissbruk:

Andelarna brottsbelastade samt missbrukare inom gruppen av gatuprostituerade ligger många gånger högre än vad de gör hos den kvinnliga normalbefolkningen i samma område och ålderskategori". (SOU 1981:71, s. 77)

Om narkotikamissbruket är en följd av prostitution eller tvärtom kan vara svårt att säga. Klart är emellertid att det är särskilt svårt, ofta ogörligt, att få prostituerade som är beroende av narkotika att sluta med sin prostitution. (SOU 1981:71, s. 137)

Här kan vi närmare analysera orden "särskilt" (svårt) och (ofta) "ogörligt". Dessa ord ger påståendet hög modalitet. Det kunde också ha formulerats på följande sätt: "det är särskilt svårt, ofta omöjligt...". Enligt utredningen är således droger och missbruk ett stort problem för kvinnor som befinner sig i sexhandeln, så till den grad att det kan vara omöjligt för vissa kvinnor med missbruk att komma ut ur sexhandeln.

Sexhandel och efterfrågan - sexköparen

Behandlar man prostitutionen enbart som en kvinnofråga och koncentrerar intresset till de inblandade kvinnorna bortser man från att tillgången på prostituerade är helt beroende på efterfrågan. (SOU 1981:71, s. 136)

Utredningen hävdar att sexhandeln inte kan ses som enbart en "kvinnofråga", utan att "efterfrågan" är en väsentlig del som upprätthåller sexhandeln. Med andra ord så finns det ingen sexhandel utan efterfrågan. Med detta sagt så vill utredningen *inkludera* begreppet "efterfrågan" till fenomenet sexhandel. Således blir efterfrågan en ny ekvivalenskedja till nodalpunkten.

Det finns dock två problem med detta. För det första använder utredningen begreppet prostitution för att beskriva fenomenet sexhandeln. Ordet prostitution betyder att utbjuda, vilket innebär att det kan tolkas som att det enbart handlar om den sexsäljande parten och inte om sexköparen. Frågan blir då hur ska synen att sexhandeln inte *enbart* är en kvinnofråga bekämpas på ett effektivt sätt, om det samtidigt sägs att det handlar om kvinnan som säljer sex?

Det andra problemet med att inkludera efterfrågan så som utredningen gör, är att det implicerar att efterfrågan *inte* har inkluderats tidigare i begreppet prostitution. Om begreppet prostitution betyder att någon säljer och köper sex så borde det inte *underförstås* att efterfrågan (sexköparen) är redan inkluderat i begreppet? Att utredningen påpekar detta i detta sammanhang och tidpunkt visar att efterfrågan och därmed sexköparen tidigare har ignorerats.

Utredningens kartläggning av sexköparna visade att det var en mycket stor grupp män. Det var gifta och ogifta män, män i skilda åldrar med skiftande yrken och inkomster – ”med andra ord ett typiskt genomsnitt av befolkningen” (SOU 1981:71, s.136) Utredningen uppger vidare att:

För de flesta män som någon enstaka gång varit köpare har prostitutionen troligen inga direkta följder. De män som däremot mer regelbundet besöker prostituerade tar sannolikt viss psykisk skada. Deras förmåga att upprätta normala relationer begränsas. Deras föreställning om kvinnan som en vara, som kan köpas för pengar blir starkare. (SOU 1981:71, s.13)

Att utredningen använder ordet ”troligen” ger påståendet ”... inte har några direkta följder för män som köper sex någon enstaka gång” låg modalitet. Detta ställer sig i kontrast till sexsäljaren (sexhandeln på gatan) som, enligt utredningen, befinner sig ”i större utsträckning” i narkotikamissbruk än den genomsnittliga kvinnan.

Dock ser vi hur utredningen använder ordet ”sannolikt” i meningen: ”... män som däremot mer regelbundet besöker prostituerade tar...”. Påståendet visar hög modalitet och läsaren kan lättare ta till sig att regelbundna sexköpare kan drabbas av viss psykisk skada.

Vi ser också att ekvivalenskedjan ”kvinnor går också att köpa” återfinns här, dock i en annorlunda grammatisk uppställning: ”kvinnan som en vara, som kan köpas för pengar”. Vi ser hur meningen är en nominalisering då ord som ”vara” har ersatt substantivet ”kvinna”. Dessutom är meningen explicit i att den är tydlig med vad den avser mena: att köpa sex leder till en ytlig kvinnosyn som ser kvinnor, inte som medmänniskor, utan som en vara. En handelsvara som går att köpa för pengar.

Kriminalisera sexhandeln?

När det kom till frågan om kriminalisering av sexhandeln så argumenterade utredningen först för ett totalt förbud av sexhandeln:

Ett förbud skulle /.../ göra klart för de prostituerades kundkrets, att prostitutionen är en verksamhet som samhället finner förkastligt. Riskerna för att köparens beteende genom polis- och andra ingripande blir känt för familjen, i umgängeskretsen och bland arbetskamrater skulle öka /.../ En straffbeläggning skulle givetvis också verka avskräckande på kvinnornas verksamhet (SOU 1981:71, s.144)

Om vi först analyserar ordvalet i ovanstående citat så ser vi att utredningen skriver ”de prostituerade”. En problematik med att kalla kvinnor som säljer sex ”de prostituerade” är att det får det att låta som ett personlighetsdrag hos kvinnan som säljer sex. Att de ”är” när de egentligen ”gör” prostitution för att knyta an till Månsson (2018).

Vidare är det av intresse att se hur utredningen benämner sexköparna som ”kundkrets” som om det handlade om vilken vanlig kundkrets som helst. Ordet kundkrets har dessutom en mer ”neutral” eller till och med en ”positiv” klang till sig jämfört med sexköpare.

Utredningen tog även upp en problematik med en total kriminalisering av sexhandeln:

En överväldigande del av de kvinnor som ägnar sig åt prostitution befinner sig i en sådan utsatt situation att de behöver omfattande och aktiv social – ibland också medicinskt – hjälp för att ordna sina problem. Ingen av de straffrättsliga påföljder vi idag har kan ge kvinnan den hjälp hon behöver för att skapa en tillvaro utanför prostitutionen. Den enda försörjningsmöjligheten skulle även efter eller under verkställigheten av påföljden sannolikt vara prostitution. (SOU 1981:71 s.145)

Utredningen menar således att en total kriminalisering av sexhandeln skulle leda till negativa konsekvenser för de kvinnor som säljer sex och att det dessutom inte skulle hjälpa dem att lämna sexhandeln för gott. Genom att lyfta fram sexsäljande kvinnors utsatthet i sexhandeln med ord som ”överväldigande”, ”omfattande” och ”aktiv” så visar detta på en hög modalitet i utredningens påstående.

En intressant iakttagelse är att utredningen också menar att sexköpare kan råka illa ut vid en total kriminalisering:

Kunden kan också löpa stora risker. Möjligheten för prostituerade kvinnor och hallickar att öva utpressning mot kunderna liksom obeivrat tillgripa mer pengar än vad som ursprungligen överenskommits, skulle givetvis öka. (SOU 1981:71 s. 145)

Av ovanstående citat kan vi utläsa ett slags oro från utredningen sida då de skriver att sexköparen kan råka ut för ”utpressning” av sexsäljaren (och halliken). Ordvalet ”löpa stora risker”, ord med hög modalitet, ger påståendet stor trovärdighet och skapar därmed en diskurs där sexköparen *också* framställas som ett offer för sexhandeln.

Utredningens slutsats

Utredningen kom slutligen fram till slutsatsen att prostitution i Sverige bör fortsätta vara straffri. Detta på grund av de skäl som talar mot en kriminalisering av prostitutionen har en sådan styrka att de inte kan förbigås (SOU 1981:71, s.146). Dem kom däremot fram till att män som köper sexuella tjänster av narkotikaberoende kvinnor bör straffas (SOU 1981:71, s. 11).

Utredningen verkar ha tagit till sig informationen om kvinnornas utsatthet på allvar och därmed föreslagit en kriminalisering av sexköp av narkotikaberoende kvinnor. Dock gäller detta inte alla sexköpare då sexköp av icke-narkotikamissbrukande sexsäljare kommer förbli straffri. Det går att hävda att utredningen misslyckades att problematisera sexköparen fullt ut. Till exempel varför enbart män köper sex och varför det är så mycket fler kvinnor som säljer sex? Utredningen saknade således ett genuskritiskt tänkande i frågan om sexköparna.

Påföljdsfrågan

När det kom till påföljdsfrågan så skrev utredningen: ”bötestraff (...) torde vara den mest sannolika rättsliga påföljden av en upptäckt”. (SOU 1981:71, s.144)

Utredningen ger ingen närmre förklaring till varför böter borde vara den mest sannolika rättspåföljden för sexköpsbrottet. Dessutom visar ordvalet ”torde” låg modalitet och därmed en vag anledning till varför böter borde vara en lämplig straffpåföljd för sexköp.

5.2 Könshandel (SOU 1995:15)

År 1993 kom en ny utredning om sexhandeln i Sverige. Utredningen fick namnet *1993 års prostitutionsutredning* och avlämnades i betänkandet *Könshandeln* (SOU 1995:15) mars 1995 (s. 3)

Utredningen introducerar begreppet Könshandel

Utredningen börjar med att fastställa att den använder begreppet *könshandel* för att beskriva sexhandeln som verksamhet:

Eftersom prostituera härstammar från latinets prostituere, utbjuda, är det inte så märkligt att prostitution ofta har uppfattats som liktydigt med kvinnor som bjuder ut sexuella tjänster mot betalning (SOU 1995: 15, s.209)

Utredningen har därför föredragit att använda ordet könshandel, som kan anses mer adekvat när det gäller en verksamhet där minst två parter köper respektive säljer sexuella tjänster och som går ut på att tillfredsställa köparens sexualdrift” (SOU 1995: 15, s. 38)

Vi ser här hur denna utredning avsiktligt har valt att definiera sexhandeln som könshandel och inte som ”prostitution”. Utredningen insåg att det fanns en problematik med att använda begreppet prostitution för att beskriva en verksamhet som innefattar *två parter* och inte en part för att det ska fungera. Utredningen går till och med ett steg längre och hävdar att vad könshandeln egentligen går ut på är att ”tillfredsställa köparens sexualdrift”. Att inte inkludera sexsäljaren i detta implicerar att könshandeln *inte* tillfredsställer sexsäljarens sexualdrift (alltså en ytterligare nominalisering). Utifrån det radikalfeministiska perspektivet är detta en anledning till varför sexhandeln är en form av förtryck av kvinnor. Sexhandeln hämmar kvinnors sexuella njutning då det är de som ”ger” en sexuell tjänst och inte får. Det kan självklart finnas undantag, att en kvinna som säljer sex kan njuta av ett sexuellt möte med en sexköpare eller att en kvinna köper sex, men det finns mycket fler kvinnor som säljer sex (ger) och nästan uteslutande *män* som köper (tar emot) sexuella tjänster. Att inte problematisera detta kan leda till att man ser kvinnor och män som lika och jämställda parter i sexhandeln.

Att utredningen använder ordet ”adekvat” visar på deras övertygelse om att deras definition är den korrekta, alltså visar deras påstående hög modalitet.

Utredningen delar också samma syn på sexhandeln som den tidigare utredningen SOU 1981:71. Utredningen skriver:

Att män kan köpa tillträde till kvinnors kön för att tillfredsställa sina egna sexuella behov strider mot uppfattningen om alla människors lika värde och strävandena mot jämställdhet mellan kvinnor och män. (SOU 1995: 15, s. 212-213)

Något om sexsäljaren

Säljarna i könshandeln lider i stor utsträckning av ohälsa och drabbas också ofta av skador genom misshandel och andra övergrepp. De får nästan undantagslöst psykiska besvär. Många av dem missbrukar alkohol och narkotika. Missbruket är ibland orsak till att de prostituerar sig, ibland något som de tar till för att stå ut med sin hantering. Kvinnor som prostituerar sig har ofta haft en svår barndom. De har blivit utsatta för övergrepp, de har varit övergivna och utelämnade. Forskning och erfarenhet visar att de skador som de härigenom vållats förstärks och fördjupas i prostitutionen. (SOU 1995: 15, s. 212).

Enligt utredningen är sexsäljarnas villkor i sexhandeln i många fall oroväckande. Modaliteten i ovanstående citat är hög då utredningen använder ord som ”i stor utsträckning”, ”ofta”, ”undantagslöst” och ”många av dem”. Kvinnor som säljer sex möter svårigheter på flera olika fronter, allt från missbruk till övergrepp. Vare sig detta skedde under deras tid i sexhandeln eller om det hände tidigare så kan det konstateras att många av dem befinner sig i botten av samhällspyramiden.

Vidare ser vi av ovanstående citat att utredningen fortfarande använder begreppet prostitution. Detta trots att den skrev att könshandeln är en bättre definition av fenomenet. Ordet prostitution förekommer ofta i utredningen, den sexsäljande kvinnan benämns också på flera ställen som ”den prostituerade”. Att utredningen använder prostitution istället för att använda begrepp som könshandel (och sexsäljare) innebär att diskursen formas *oundvikligen* till att främst fokusera på den sexsäljande kvinnan. Sexköparen kommer ur fokus, trots, som vi ser nedan, utredningens försök att problematisera sexköparens ”osynlighet”.

Något om sexköparen

Utredningen instämmer med tidigare kartläggning om sexköpare:

Köparen avviker visserligen inte från genomsnittsmannen när det gäller yrke, ekonomi och civilstånd... (SOU 1995: 15, s.11)

Vidare skrev utredningen:

Köparna, som är mångdubbelt flera, har förblivit märkligt osynliga/.../ om man vill motverka och förhindra könshandeln finns det alltså goda skäl att rikta uppmärksamhet mot köparna och att diskutera olika sätt att påverka deras beteende. (SOU 1995: 15, s. 213-214)

Här ser vi hur utredningen använder en metafor: ”osynliga”, för att poängtera hur mycket sexköparen har ignorerats genom tiderna när sexhandeln har diskuterats. Utredningen ger också förslaget att något borde göras för att ändra sexköparens *beteende*. Detta kan också tolkas att sexköparens beteende ”att köpa sex” inte är given av naturen och omöjligt att förändra. Utredningen har därmed öppnat dörren för en vidare diskussion av sexköparen.

Frågan om en kriminalisering av sexhandeln

När det kommer till frågan om en kriminalisering av sexhandeln tar utredningen upp fördelar med en kriminalisering av sexköparen:

Ett straffbud skulle fylla en normbildande funktion /.../ För många köpare skulle risken för upptäckt, polisutredning och rättegång och därmed familjens, bekantskapskretsens och arbetskamraternas kännedom om deras handlande verka som en starkt avhållande faktor (SOU 1995: 15, s. 220-221)

... och av sexsäljaren:

Också på kvinnornas verksamhet skulle en kriminalisering få en avhållande effekt /.../ det skulle utgöra ett effektivt medel för att hindra kvinnor att ge sig in i prostitution. Det skulle inte längre vara möjligt för dem att se prostitution som en alternativ inkomstkälla /.../ Kvinnor skulle också få en starkare ställning och bättre kunna stå emot påtryckare om de kunde hänvisa till att prostitution är brottslig. (SOU 1995: 15, s. 221)

Utredningen tog dock upp en tidigare invändning mot en kriminalisering av sexsäljaren:

Den prostituerade kvinnan har i alla tider varit socialt föraktad och hennes handlande har setts som det mest förkastliga även utan straffbud. De har hävdats att en kriminalisering främst skulle drabba de mest utsatta av kvinnorna och att detta vore orimligt, då det är dessa kvinnor som har det största behov av hjälp och stöd. Det har gjorts gällande att kvinnan är den utnyttjande ”offret” i könshandeln, och att det finns skäl att vid en kriminalisering betrakta endast köparens handling som brottslig. (SOU 1995: 15, s. 227)

Utredningen medger alltså att en total kriminalisering av sexhandeln skulle kunna orsaka negativa konsekvenser för sexsäljaren. Sexsäljaren behöver hjälp och stöd, inte att deras handlingar kriminaliseras.

Men utredningens svar på denna invändning var följande:

Man kan emellertid ifrågasätta om inte också män, som regelbundet köper sexuella tjänster, i någon mening är offer/.../ Att kvinnan i högre grad än mannen skadas av könshandeln är därför inte något avgörande skäl att bestraffa endast mannens handlande (SOU 1995: 15, s.227)

Att skriva ”i någon mening” är ett vagt ordval, vilket ger påståendet lågt modalitet. Påstående kan också ses som problematiskt då om sexsäljaren och sexköparen är offer, vad hindrar andra parter i sexhandeln, som exempelvis ”halliken” från att också vara offer? Utredningen ger inga direkta belägg på att sexköparen skulle vara ett offer för sexhandeln. Det enda utredningen tar upp är att regelbundna sexköpare ta till sig viss psykisk skada (se SOU 1981:71). Frågan blir då om detta är tillräckligt för att också kalla sexköpare för ”offer”?

Troligtvis inte om man utgår utifrån utredningens utsagor, i alla fall inte offer i samma utsträckning som sexsäljarna då dem lider av allt ifrån missbruk till övergrepp.

Utredningens slutsats

Utredningen kom till slut fram till en total kriminalisering av sexhandeln. Straffansvaret ska därmed omfatta både köpare och säljare:

För att könshandeln överhuvudtaget skall anses föreligga krävs medverkan av minst två parter, köpare och säljare. Det skulle förefalla egendomligt om man ansåg att endast en av dessa parter gjorde sig skyldig till brott medan den andres handlande vore straffri. /.../ Störst effekt kommer ett straffbud också att få om det riktar sig mot båda parter. För det fall ett straffbud endast omfattade köpsköpare skulle det kunna få till följd att den prostituerades beteende sågs som mindre förkastlig och mer socialt accepterat. Den normgivande funktionen skulle inte heller få samma avskräckande effekt när det gäller kvinnorna. (SOU 1995: 15, s.227)

Här ser vi att trots att utredningen skriver att en kriminalisering av sexsäljaren skulle leda till negativa konsekvenser för dem, så blev ändå utredningens slutsats att sexsäljarens handlingar *också* måste kriminaliseras. Utifrån genusperspektivet så missar härmed utredningen att se maktdimensionen mellan sexsäljaren och sexköparen. Att det finns en *ojämlikhet* mellan parterna i sexhandeln. Den sexsäljande kvinnan är i dem flesta fallen den svagare parten eftersom hon i större utsträckning far illa jämfört med dem sexköpande männen. Utredningen problematiserar således inte sexköparens roll i sexhandeln och förblir därmed ”döv” till dem sexsäljande kvinnornas utsatthet i sexhandeln.

Påföljdsfrågan

Den lämpligaste påföljden, åtminstone för vissa av de prostituerade, skulle vara någon form av vård eller behandling. Även män som regelbundet utnyttjar prostituerade torde ofta vara i behov av rehabilitering i form av konstruktiva sociala och psykologiska stödinsatser. Möjligen att besluta om sådan vård skulle finnas om fängelse ingick i straffskalan /.../ För tillfällighetsköparen, t.ex. den som vid ett enstaka tillfälle köper en sexuell tjänst av... får böter anses vara en adekvat påföljd /.../ När det gäller böter som påföljd för prostituerade /.../ sociala insatser kommer att göras för att förmå henne att lämna prostitutionen /.../ någon risk för att en prostituerad som lämnar könshandeln skulle vara belastad med höga bötesbelopp bör därför inte föreligga (SOU 1995, s. 229-230)

Vad som är nytt i denna utredning är att möjligheten att besluta om vård och rehabilitering som straffpåföljd skulle finnas *om* fängelse ingick i straffskalan. Detta skulle vara ett sätt att åtgärda återfall för sexköpare. För sexsäljaren skulle sådan påföljd kunna vara vård för exempelvis missbruk. Dock skriver utredningen att detta enbart skulle gälla dem som regelbundet köper sex. Vad som underförstås (nominaliseringen) är alltså att *vissa* sexköpare ska tvångsvårdas medan *alla* sexsäljare ska tvingas till vård. Sexköparen och sexsäljaren behandlas således olika och utredningen ger ingen närmre förklaring till varför.

Vi ser också av ovanstående citat att ingen vidare diskussion eller motivering ges till varför böter borde anses vara en lämplig påföljd för tillfällighetsköparen och för sexsäljaren och det kommenteras inte heller ifall böter skulle minska risken för upptäckt för sexköparen. Alltså ge en avskräckande effekt.

5.3 Kvinnofrid (Prop. 1997/98:55)

Propositionen *Kvinnofrid* (prop. 1997/98:55) handlar i stora drag om åtgärder för att motverka våld mot kvinnor, sexhandeln och sexuella trakasserier i arbetslivet. (prop. 1997/98:55, s.1)

Mäns våld mot kvinnor

Enligt propositionen kan uttrycket *våld mot kvinnor* ses som ett samlingsbegrepp för många olika företeelser som har det gemensamt att de är könsrelaterade eller könsspecifika. ”Mäns våldsbrott mot kvinnor utgör ett allvarligt samhällsproblem” skriver propositionen. (Prop. 1997/98:55, s.21)

Propositionen går vidare och skriver att *sexhandeln* bör ingå i uppdraget att bekämpa våld mot kvinnor (Prop. 1997/98:55, s.107):

En skärpt lagstiftning i fråga om våld mot kvinnor, prostitution och sexuella trakasserier är angelägen för att markera samhällets avståndstagande och för att öka tryggheten för offren (Prop. 1997/98:55, s.23).

Vi kan se här, precis som tidigare utredningar, att propositionen använder begreppet prostitution. Detta trots att begreppet könshandel har presenterats som alternativ begrepp för att beskriva fenomenet sexhandeln i SOU 1995:15.

Förslag om att kriminalisera sexköp

Enligt propositionen så mötte den tidigare utredningen (SOU 1995:15) förslag att kriminalisera såväl köpare som säljare omfattande kritik från så gott som samtliga remissinstanser (Prop. 1997/98:55, s.104). Denna proposition ställde sig också kritisk till förslaget:

Omkring de prostituerade förekommer i regel en omfattande kriminalitet av olika slag som t.ex. narkotikahandel, koppleriverksamhet, misshandel m.m. De prostituerade har också i allmänhet en mycket svår social situation (...) Även om prostitutionen som sådan inte är en önskvärd samhällsföreteelse så är det inte rimligt att också kriminalisera den som, åtminstone i flertalet fall, är den svagare parten som utnyttjas av andra som vill tillfredsställa sin egen sexualdrift. (Prop. 1997/98:55, s.104)

Propositionen håller med tidigare utredningar om att kvinnor som säljer sex i allmänhet befinner sig i en mycket svår social situation. Men till skillnad från tidigare utredningars slutsats om kriminalisering av sexhandeln så hävdar propositionen att det ”inte är rimligt” att också kriminalisera den som i flertalet är den ”svagare parten”. Propositionen har således tagit ställning i förhållande till informationen om sexsäljarnas villkor i sexhandeln. Själva uttrycket ”inte rimligt” visar också på en säkerhet i deras påstående (hög modalitet).

Propositionen går vidare och föreslår att införa ett förbud mot köp av sexuella tjänster:

... argumenten för en kriminalisering väger så tungt att det är rimligt att nu införa ett förbud mot köp av tillfälliga sexuella förbindelser. Därigenom markeras samhällets inställning i denna fråga. (Prop. 1997/98:55, s. 104)

Propositionen går alltså *tvärt emot* tidigare utredningens förslag att kriminalisera både säljare och köpare. Vi ser hur samma argument lyftes fram men en helt annan slutsats.

Vidare tillägger propositionen:

Att Sverige tar detta steg är därför en viktig markering gentemot andra länder för att visa vår inställning i denna fråga (Prop. 1997/98:55, s.105).

Att kriminalisera sexköparen sågs dessutom angeläget utifrån ett internationellt perspektiv. Enligt propositionen så hade handeln med sexuella tjänster de senaste årtiondena utvecklats mot en internationell industri. Denna s.k. *internationella sexindustri* hade ökat i Sverige efter 1994, enligt propositionens uppgifter från bl.a. prostitutionsgrupperna (Prop. 1997/98:55, s.105)

Påföljdsfrågan

Påföljden för brott mot den nya lagen bör vara densamma som för brottsbalksbrottet, dvs. böter eller fängelse i högst sex månader. Inom denna ram bör det vara möjligt för domstolarna att ta vederbörlig hänsyn till exempelvis offrets ålder och andra omständigheter av betydelse för påföljden. (Prop. 1997/98:55, s.106)

Brott enligt den nya lagen bör dock i normalfallet anses ha ett lägre straffvärde än förförelse av ungdom (Prop. 1997/98:55, s.137).

Här ser vi hur propositionen inkluderar *fängelse* som möjlig straffpåföljd. Tidigare utredningar föreslog enbart böter som påföljd. Vi ser också hur propositionen skriver att domstolarna ska ta ”vederbörlig hänsyn” till olika omständigheter innan de fastställer påföljd. Makten ska således ge domstolarna att göra bedömningen av lämplig straffpåföljd. Hur detta har tillämpats i praktiken kommer att analyseras längre fram.

Vi ser också att propositionen skriver att sexköpsbrottet ska anses ha ett lägre straffvärde än *förförelse av ungdom* (sexköp av minderåriga). Straffet för förförelse av ungdom var vid tidpunkten böter eller fängelse i högst sex månader (Prop. 2004/05:45, s. 93)

Detta kan till viss mån förklara det valda straffvärdet för sexköpsbrott av vuxna.

Propositionen gav följande förslag till förbud mot köp av sexuell tjänst:

Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken – för köp av sexuella tjänster till böter eller fängelse i högst sex månader. (Prop. 1997/98:55, s. 15)

5. 4 En ny sexualbrottsutredning (prop. 2004/05:45)

Efter sexköpslagens ikraftträdande kom propositionen *En ny sexualbrottsutredning* (Prop. 2004/05:45). I propositionen presenterar regeringen förslag till en reformerad sexualbrottslagstiftning. Syftet med förslagen var att öka skyddet mot sexuella kränkningar och att ytterligare förstärka den sexuella integriteten och självbestämmanderätten (Prop. 2004/05:45, s.1)

Förslag att skärpa straffskalan för sexköp av minderåriga

Propositionen tar bland annat upp frågan om straffpåföljd för sexköp av minderåriga. Det föreslogs att maximistraffet för brottet förförelse av ungdom höjs från fängelse i högst sex månader till fängelse i högst två år. Som skäl för detta angavs att ”köp av sexuella tjänster av underåriga generellt sett har ett högre straffvärde än motsvarande handlingar som riktar sig mot vuxna personer”. Dock invände en av remissinstanserna, barnrättsorganisationen ECPAT Sverige¹ mot förslaget och angav att böter bör tas bort från straffskalan så att straffet i stället blir fängelse i högst två år. Enligt ECPAT Sverige är det viktigt att man från lagstiftarens sida visar att detta brott är oacceptabelt och innebär en allvarlig kränkning av barnet. Enligt ECPAT framgick detta inte tillräckligt tydligt om böter fanns kvar i straffskalan. (Prop. 2004/05:45, s. 93)

Propositionen ändrade dock inte sitt förslag om att enbart höja straffsatsen och fortfarande behålla böter i straffskalan:

Bestämmelsen syftar till att omfatta gärningar för vilka ett minsta straff om fängelse 14 dagar kan tyckas för strängt. Det kan t.ex. vara fråga om fall där ersättning i någon form visserligen förekommit men där offret är nära 18 års ålder och omständigheterna även i övrigt är sådana att straffvärdet är lågt. Regeringen anser därför att straffskalan även fortsättningsvis bör innehålla böter. (Prop. 2004/05:45, s. 93)

Proposition instämmer således med propositionen Kvinnofrid: att sexköp av minderåriga bör ses som ett mer *allvarligt* brott än sexköp av vuxna. Dock kommer denna proposition med

¹ ECPAT Sverige är en svensk barnrättsorganisation som arbetar mot alla former av sexuell exploatering av barn; dokumenterade sexuella övergrepp på barn, personer som reser i syfte att exploatera barn sexuellt och människohandel med barn för sexuella ändamål. ECPAT Sverige är en del av ECPAT Internationals globala ECPAT-nätverk (ECPAT, 2021)

förslaget att skärpa straffsatsen för sexköp av minderåriga och i ljuset av detta blir det intressant att läsa ECPATs resonemang kring att ta bort böter helt från straffskalan. En tolkning av ECPATs uttalande kan vara att om böter finns kvar i straffskalan så underminerar detta lagens huvudsakliga syfte: att brottet är oacceptabelt och en kränkning av barnet (offret). För vad kan hindra att en gärningsman går tillbaka och begår samma brott igen om enbart böter var straffpåföljden?

ECPATs invändning får emellertid inte gehör från regeringens sida. Att ha fängelse som enda möjliga påföljd ansågs vara för ”strängt”. Dock är det intressant att spekulera om en skärpning av lagen om förförelse av ungdom var en bidragande faktor som öppnade dörren för skärpning av sexköpslagen? Det gjordes senare men diskuteras längre fram.

Avslutningsvis nämner inte propositionen om huruvida straffskalan för sexköpslagen bör skäras. Det går inte heller att finna någon diskussion kring detta i propositionen.

5. 5 Förbud mot köp av sexuell tjänst, en utvärdering 1999–2008 (SOU 2010:49)

År 2008 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utvärdera tillämpningen av förbudet mot köp av sexuell tjänst och de effekter förbudet har fått. (SOU 2010:49, s.3)

En utgångspunkt för utredningens arbete har varit att köp av sexuell tjänst fortfarande skulle vara kriminaliserat (SOU 2010:49, s.14). Dock framhöll utredningen att detta inte hade hindrat dem från att ha ett kritiskt förhållningssätt till förbudet (SOU 2010:49, s. 59).

Utredningen kom fram till slutsatsen att straffmaximum för köp av sexuell tjänst borde höjas från fängelse i sex månader till fängelse i ett år (SOU 2010:49, s. 243). Hur utredningen kom fram till detta kommer presenteras längre fram. Först ska vi ta itu med utredningens val av definition till begreppet sexhandeln:

När vi talar om personer i prostitution omfattas ofta även de som köper sexuella tjänster. Det är givetvis viktigt att inskräpa att oavsett ordvalet handlar det inte om vad de inblandade personerna är utan vad de gör. (SOU 2010:49 s. 62)

Vi ser här att även denna utredning använder begreppet prostitution istället för könshandel eller sexhandeln. Det är intressant att läsa hur utredningen skriver ”oavsett ordval” så handlar

prostitution om vad de inblandade personer ”gör” och inte vad de ”är”. Med andra ord menar utredningen att ordvalet spelar *ingen roll*. Men enligt den kritiska diskursanalysen så har ord betydelse, ord skapar *diskursen*. I detta fall upprätthålls diskursen om ”den prostituerade”, den sexsäljande kvinnan, som huvudpersonen i sexhandeln och därmed blir det svårare att lägga fokus på sexköparen.

Dock är det värt att nämna att denna utredning använder andra ord såsom "köp av sexuell tjänst", "sexköp" och "sexköpsbrott" istället för prostitution. Det är ett resultat av utredningens försök att ta bort fokus från enbart den säljande parten, något som inte har gjorts av tidigare utredningar.

Angående målsägande vid sexköpsfall

Utredningen lyfte också fram frågan om målsägande vid sexköpsfall. Enligt utredningen fanns det inte i varken lagtext eller doktrin något klart och entydigt svar på frågan om *vem* som är målsägande vid ett sexköpsfall (SOU 2010:49, s. 250).

Enligt 20 kap. 8 § fjärde stycket i rättegångsbalken är målsäganden den person som ett brott är begånget mot. Även en annan person som blivit kränkt eller lidit skada av brottet är målsägande (SOU 2010:49, s. 248) För såväl förundersökning som rättegång får det konsekvenser om en person har ställning som målsägande eller vittne. Den som är målsägande har bland annat rätt till underrättelser och information av olika slag, vilket framgår av rättegångsbalken (SOU 2010:49, s. 251)

Utredningen fastställer att förbudet mot köp av sexuell tjänst har dubbla skyddsintressen (s. SOU 2010:49, s. 248) och hänvisar till den tidigare utredningen Könshandeln (SOU 1995:15) som skrev att förbudet handlar om att skydda både individ och samhälle på sexuallivets område (SOU 2010:49, s. 247). Dock menar denna utredning att en person som utnyttjas i sexhandeln kan anses som målsägande vid köp av sexuell tjänst:

I den utsträckning som brottet ses som ett brott mot person kan hon eller han vara den som brottet begås mot. Även om brottet uppfattas som ett brott mot allmän ordning och därmed som ett brott mot staten, kan den som utnyttjas vara målsägande (SOU 2010:49, s. 250)

Frågan om en sådan person har ställning som målsägande måste dock i sista hand avgöras i

varje enskilt fall. (SOU 2010:49, s. 247)

Frågan om målsägande verkar vara av betydelse då den som är målsägande har vissa rättigheter som till exempel rätt till stödperson och skadestånd (Brottsoffermyndigheten 2017). Det är således av betydelse för sexsäljaren om hon är målsägande i ett sexköpsfall. Dock skriver utredningen att det är upp till *domstolen* att avgöra om sexsäljaren är att anses vara målsägande. Med andra ord så är det inte en rättighet för sexsäljare att få vara målsägande, detta blir underligt av två anledningar: för det första så begås brottet *mot* sexsäljaren, det är hon som ”utnyttjas” inom sexhandeln skriver utredningen. För det andra så hävdar utredningen (och tidigare utredningar) att sexsäljaren är den *svagare parten* i sexhandeln, ett offer (mer eller mindre) av sexhandeln. Pekar inte dessa två anledningar på att sexsäljaren *alltid* bör anses vara målsägande vid ett sexköpsfall?

Vidare kan det ses som problematiskt, utifrån ett människorättsperspektiv, att brottet sexköp är ett brott mot *två* olika parter: sexsäljaren och samhället. I en människorättsdiskurs så är det *individ* som har rättigheter och inte samhället. Det finns länder som vill lyfta fram ”kollektiva” rättigheter men deklARATIONER och konventioner om mänskliga rättigheter handlar till stor del om individens mänskliga rättigheter. I Sverige så anammar vi individens rättigheter, jämställdhet mellan könen och alla människors lika värde, åtminstone på papper (genom ratificering av exempelvis FN konventioner). Så varför kan inte *alla* sexsäljare anses vara målsägande om sexköp är ett brott som begås främst mot dem?

Vi ser således här två ”konkurrerande” diskurser: en diskurs om att ”skydda samhället” och en diskurs om att ”skydda sexsäljaren”. Vi kan därmed utläsa att det finns det som Fairclough kallar för *diskursordning*: För att förstå en diskurs så måste den relateras till andra diskurser.

Utredningens argument för en skärpning straffskalan för sexköp

Argument 1. Lagföringar av sexköpsbrott har nästan uteslutande resulterat i böter

Det framgår av utredningens att under perioden 1999 till 2008 har sammanlagt 648 personer lagförts för sexköpsbrott. Samtliga lagförda personer har varit män (SOU 2010:49, s.202). I fem fall har påföljden för enbart sexköpsbrott slutligen bestämts till villkorlig dom och böter.

I ett av dessa fall hade påföljden i tingsrätten bestämts till fängelse (resterande fall har således resulterat i enbart böter)(SOU 2010:49, s.210)

Av ovanstående information så kan vi se att sexhandeln är tydligt könssegregerad. Det finns alltså en obalans i utbud och efterfrågan, precis som Eduards påpekade, eftersom det är huvudsakligen män som köper och kvinnor som säljer sexuella tjänster.

Enligt utredningen så visar de domar och strafförelägganden som meddelats mellan 2001 till 2008 en stor homogenitet när det gäller bedömning av straffvärde och påföljdsval för sexköpsbrott. Allt sedan Högsta domstolen år 2001 prövade frågan om straffmätning för ett sexköp, *NJA 2001*, har mer än 85 procent av alla lagföringar för ett enstaka sexköp medfört påföljden 50 dagsböter. (SOU 2010:49, s. 237)

Fallet *NJA 2001* rörde en gärning där en man betalat 300 kr för att en kvinna skulle utföra oralsex på honom i en bil. Enligt Högsta domstolen var gärningen ett typiskt fall av sexbrott och gjorde bedömningen att några särskilda försvårande eller förmildrande omständigheter inte förelåg i fallet. Högsta domstolen beslutade därmed att straffpåföljden skulle bli 50 dagsböter. (SOU 2010:49, s. 210)

Enligt utredningen har flera sexköpsfall efter *NJA 2001* oftast redovisats systematiskt och utan att några förmildrande eller försvårande omständigheter tagits i beaktan i samband med beslutet om straffpåföljd av domstolarna (SOU 2010:49, s. 237).

Utredningen tog upp ett fall där domstolen uppgav att de hade beaktat försvårande omständigheter vid straffmätningen. Fallet avsåg två män som vid flera tillfällen hade köpt sex av en kvinna med psykiska funktionshinder. Domstolen bedömde i detta fall att straffvärdet för brottet skulle vara högre än för det som betecknats som normalbrottet, dock beslutade domstolen att påföljden ändå skulle stanna vid 100 dagsböter. (SOU 2010:49, s. 238)

Enligt utredningen kan en förklaring till domstolens agerande vara att det i förarbetena till sexköpslagen *inte* ges någon närmare vägledning om vilka omständigheter som bör påverka brottets straffvärde. Utredningen ansåg därmed att det fanns skäl att nämna ett par exempel på omständigheter som bör vägas in när man fastställer hur straffvärt ett sexköp är. (SOU 2010:49, s. 239)

En försvårande omständighet kan vara att den person som utnyttjas befinner sig i en särskilt skyddslös eller utsatt situation. Till exempel ett sexköp av en person som är psykiskt sjuk eller har ett psykiskt funktionshinder, eller som är märkbart påverkad av alkohol eller andra droger. Ett annat exempel är då personen som tillhandahåller den sexuella tjänsten är utländsk och inte kan göra sig förstådd på svenska eller annat språk som köparen talar eller har någon närmare kännedom om lokala förhållanden. Dessa omständigheter kan även tala för att det finns en anknytning till organiserad sexhandel – alltså att den som sexköparen utnyttjar är offer för människohandel. (SOU 2010:49, s. 240)

En försvårande omständighet kan också vara att en gärning framstår som typiskt sett mer kränkande, till exempel att det rör sig om flera köpare som har sex med samma person samtidigt eller direkt efter varandra, att det är fråga om ett långvarigt förlopp eller att gärningen har tvångsliknande eller förnedrande inslag som att en person blivit bunden och spottad på eller att den sexuella akten innefattar urin eller avföring. (SOU 2010:49, s. 240-241)

På grund av ovanstående exempel av försvårande omständigheter så menar utredningen att det finns anledning att se allvarigare på sexköpsbrott än vad som kommit till uttryck i praxis. Utredningen påpekade att flera fall av sexköp måste ha ansätts ha ett straffvärde som ligger över bötesnivån eller till och med nära straffmaximum (SOU 2010:49, s. 243)

Utredningen ansåg därmed att det fanns ett behov av att kunna göra en ”mera nyanserad bedömning” vid allvarigare fall av sexköp än vad som var möjligt inom ramen för den dåvarande straffskalan för brottet (s.242) Den straffskala för sexköp som var aktuellt då innebär att strängare påföljd än böter endast utgavs i undantagsfall (s. 243)

Argument 2: Anknytning till koppleri- eller människohandelsärenden

Enligt utredningen har sexköp som lagförts efter år 2003 i allt större utsträckning haft anknytning till koppleri och människohandel. En stor del av de brott som anmälts men inte lett till lagföring har också haft sådan anknytning (SOU 2010:49, s. 242). Av utredningens genomgång framgick att 262 lagföringar (eller 40 procent av det totala antal lagföringar) har ett eller flera av sexköpen haft anknytning till ett koppleri- eller människohandelsärende (SOU 2010:49, s. 208) Utredningen skrev följande:

... mot denna bakgrund anser vi (utredningen) att det finns anledning att ifrågasätta om det genomsnittliga sexköpet inte är en annan och mer straffvärd gärning än den som Högsta domstolen bedömde för snart tio år sedan. (SOU 2010:49, s. 242)

Argument 3: ingen avskräckande effekt på sexköparna.

Många poliser som utredningen kom i kontakt med var av uppfattningen att det straff sexköparna riskerade normalt inte är särskilt avskräckande: ”Det sexköparna är mest rädda för är i stället att deras beteende och den gärning de misstänks ha gjort sig skyldig till ska bli känt för familj och bekanta” (SOU 2010:49, s.197).

Vidare har det även anförts att det inte framstår som rimligt att straffskalan för brottet köp av sexuell tjänst ska vara densamma som för snatteri (SOU 2010:49, s. 242).

Arg 4. Sexköpsbrott prioriteras inte av rättsväsendet

Åklagare och poliser som utredningen kom i kontakt med hävdade att sexköpsbrott inte prioriteras just på grund av brottets *låga* straffvärde. Antalet lagförda sexköpare beror i första hand på de resurser och instruktioner om prioritering som polismyndigheten får i sitt arbete med sexköpsbrotten. Både åklagare och polis menade att antalet anmälda brott skulle kunna mångdubblas om brottet prioriterades i den dagliga verksamheten. (SOU 2010:49, s. 217)

Utredningens slutsats

Mot bakgrund av framförda argument så ansåg utredningen att straffskalan för sexköp behövde skärpas. Enligt utredningen så skulle en skärpning av straffskalan markera att de allvarigare fall av sexköp har ett högre straffvärde än vad dåvarande straffskala gav uttryck för. (SOU 2010:49, s. 245)

Angående påföljdsfrågan

Enligt utredningens uppgifter så hade majoritet av de personer som köpt sex gjort det mer än en gång. Det fanns också sexköpare som självmant sökt hjälp för att komma till rätta med sitt sexköpande. På grund av detta skrev utredningen att:

Det är viktigt att en ökad uppmärksamhet riktas mot de personer, huvudsakligen män, som

köper sexuella tjänster, bl.a. för att minimera risken att de återfaller i brottslighet. Det bör därför ofta finnas anledning att överväga skyddstillsyn när påföljden inte kan stanna vid böter eller inte når upp till skäl för villkorlig dom/.../ Redan det faktum att skyddstillsyn innebär regelbundna kontakter med en övervakare gör dock att det kan finnas anledning att anta att en sådan påföljd kan bidra till att sexköpare avhåller sig från fortsatt brottslighet (SOU 2010:49, s. 245).

Utredningen tillade också:

Det finns i dag inte några behandlingsprogram inom kriminalvården för just gärningsmän som gjort sig skyldiga till sexköp. Vi anser att ett sådant program bör utarbetas. (SOU 2010:49, s. 245)

Vi ser här att utredningen såg det som angeläget att minska återfall av sexköp. Till skillnad från tidigare utredningar så gavs här konkreta förslag för att hjälpa sexköpare att sluta. Det första var förslaget om en straffpåföljd som kombinerar straff med en förebyggande åtgärd: skyddstillsyn. Utredningen gav alltså ett tredje alternativ till böter och fängelse. Men vad skulle detta innebära för tillfällighetsköparen? Kan en förstagångs lagöverträdare få skyddstillsyn? Utredningen svarar på sätt och vis på detta i följande citat:

Om det inte finns någon försvårande omständighet ”torde” straffvärdet för många sexköp enligt vår (utredningens) bedömning därför alltså ligga på dagsbotsnivå (SOU 2010:49, s. 245).

Utredningens föreslagna höjning av straffmaximum är alltså inte avsedd att förändra valet av påföljd för *alla* sexköpsbrott. Böter ska finnas kvar i straffskalan. Detta kan tolkas som att tillfällighetsköpare troligen skulle enbart få böter som påföljd. Om vi tittar vidare på utredningens formulering av ovanstående citat så använder de ordet ”torde”, ett vagt begrepp, vilket ger påståendet lågt modalitet. Dock ger utredningen ett kriterium till när böter kan anses vara en lämplig påföljd: vid fall som saknar försvårande omständigheter.

Vidare kan det anses vara märkvärdigt att det inte har funnits någon form av rehabilitering eller behandlingsprogram för sexköpare tidigare inom kriminalvården. Sexköpslagen hade ju vid tidpunkten av utredningen redan hunnit vara verksam i nästan 10 år. En anledning till detta kan vara att eftersom de flesta sexköpsfall hade resulterat i böter som påföljd innebar detta att ingen form av behandling kunde ges till en dömd sexköpare. Skulle däremot skyddstillsyn eller fängelse utges som påföljd så skulle dömda sexköpare ”tvingas” till någon

form av rehabilitering.

Utredningens förslag att straffmaximum för köp av sexuell tjänst ska höjas från fängelse i sex månader till fängelse i ett år kom att presenteras i propositionen *Skärpt straff för köp av sexuell tjänst* (prop.2010/11:77)

Kapitel 6. Avslutande diskussion

6.1 Diskursen kring kriminaliseringen av sexköp och straffpåföljden

Det framgår av studiens empiri att motstridigheter har präglat diskussionen kring kriminaliseringen av sexhandeln. Å ena sidan samhällets syn på sexhandeln som något ont och icke önskvärt som måste ”tyglas”, å andra sidan en ambivalens till hur man ska förhålla sig till sexsäljaren och sexköparen. Ska båda kriminaliseras? Ska enbart köp av sexuella tjänster kriminaliseras? Eller ska helt enkelt hela sexhandeln förbli straffri?

Båda utredningarna SOU 1981:71 och SOU 1995:15 menar att sexhandeln strider mot uppfattningen om alla människors lika värde och mot strävan efter jämställdhet mellan könen. Men trots att båda dessa utredningar använder en människorättsdiskurs så speglas inte detta i deras slutsatser. Den förra utredningen ville kriminalisera *vissa* sexköpare (de som köper sex av missbrukare), den senare vill kriminalisera både sexköparen och sexsäljaren. Ingen av dessa slutsatser speglar en syn på ”alla människors lika värde” eller ”jämställdhet mellan könen” utifrån en genus-och radikalfeministisk synvinkel.

Vi ser att diskursen kring begreppet sexhandeln har förändrats genom åren. Det har främst varit definitionsfrågan som varit i centrum. Ska begreppet prostitution, sexhandel eller könshandeln användas?

En intressant iakttagelse är att se hur utredningen SOU 1981:71 var angelägna om att påpeka att sexhandeln inte enbart skulle ses som en *kvinnofråga*, samtidigt som i hela utredningen används begreppet prostitution och ”den prostituerade”. Den *diskursiva* konsekvensen av detta blir således att fokus oundvikligen hamnar enbart på den sexsäljande kvinnan och sexköparen hamnar därmed i skuggan.

Samma mönster upprepas i SOU 1995:15. Trots att utredningen ger en tydlig och koncis förklaring till varför könshandel är ett bättre lämpat begrepp att definiera sexhandeln än

prostitution, används ändå prostitution på flera ställen i utredningen. Till exempel så benämns den sexsäljande kvinnan på flera ställen som ”den prostituerade”. Även propositionen Kvinnofrid (prop. 1997/98:55) och utredningen Förbud mot köp av sexuell tjänst, en utvärdering (SOU 2010: 49) använder begreppet prostitution. Detta ställer sig i stark kontrast till hur sexköparen benämns. Till exempel så kallas sexköparen ofta för ”kunden” eller enbart ”köparen” i SOU 1981:71. Alltså icke-värdeladdade ord. Det framgår också av studiens empiri att begreppet ”torsken” (motsvarigheten till ”den prostituerade”) används i mycket mindre utsträckning jämfört med ”den prostituerade”.

Utredningen SOU 2010:49 för ett intressant resonemang när de skriver att oavsett ordval så handlar prostitution om vad de inblandade personer ”gör” och inte vad de ”är”. Detta kan dock tolkas som att utredningen säger att ordval inte spelar någon roll. Men enligt den kritiska diskursanalysen så har ord betydelse, ord skapar *diskursen*. I detta fall upprätthålls diskursen om ”den prostituerade”, den sexsäljande kvinnan, som huvudpersonen i sexhandeln och därmed blir det svårare att lägga fokus på sexköparen. Med radikalfeministiska ögon är detta dessutom ett tydligt exempel på hur ”vissa” män undgår ansvar tack vare ”patriarkatet”. Eftersom patriarkatet påstår att mannen är *normen* så kan inga brister och fel finnas hos honom. Felet läggs istället på kvinnan då hon enligt patriarkatet ”avviker” från normen.

När det kommer till hur den sexsäljande kvinnan beskrivs i utredningarna så präglas den främst av hennes villkor i sexhandeln. Både SOU 1981:71 och SOU 1995:15 skriver att en överväldigande del av sexsäljarna befinner sig i en sådan utsatt situation att de behöver *omfattande* stöd och hjälp. De lider i stor utsträckning av psykiska besvär och drabbas ofta av misshandel och andra övergrepp. SOU 1995:15 skriver till exempel att dessa skador *förstärks* hos en del av sexsäljarna i sexhandeln. Vidare nämner båda utredningarna att droger och missbruk är ett omfattande problem för kvinnor som befinner sig i sexhandeln. SOU 1981:71 skriver till exempel att missbruket kan vara så allvarligt, så till den graden att det kan vara omöjligt för vissa sexsäljande kvinnor med missbruk att lämna sexhandeln. Diskursen kring den sexsäljande kvinnan är således en av ett *offer*. Ett offer som skadas och utnyttjas inom sexhandeln.

När det kommer till hur sexköparen beskrivs i utredningarna så ställer sig också detta i stark kontrast till sexsäljaren. Både i SOU 1981:71 och SOU 1995:15 beskrivs sexköparna som ett typiskt genomsnitt av befolkningen: gifta och ogifta män, män i skilda åldrar med skiftande yrken och inkomster etc. Dock benämns sexköparen vid ett tillfälle som ett potentiellt *offer* i

sexhandeln. Detta gjordes i SOU 1981:71 som förde argumentet att om sexköp skulle kriminaliseras så finns det risk att sexköparen ”utpressas” på pengar av den sexsäljande kvinnan eller halliken. Detta argument implicerar att sexsäljaren (tillsammans med halliken) är ”boven” i sexhandeln om en kriminalisering av sexköp skulle ske. Diskursen kring sexsäljaren blir därmed motsägelsefull då sexsäljaren benämns å ena sidan som ett offer och samtidigt *förövaren* i sexhandeln.

Propositionen Kvinnofrid höll med tidigare utredningar om att kvinnor som säljer sex i allmänhet befinner sig i en mycket svår social situation. Men till skillnad från tidigare utredningars slutsats om kriminalisering av sexhandeln så kom propositionen fram till en helt annan slutsats: att enbart kriminalisera sexköparen. Sexhandeln ansågs nu vara så problematiskt för kvinnors strävande mot jämställdhet att propositionen skrev att sexhandeln bör ingå i uppdraget att bekämpa våld mot kvinnor – alltså mäns våld mot kvinnor. Propositionen tog således till sig den ojämlika maktaspekten av sexhandeln, helt i linje med det radikalfeministiska synsättet som beskriver sexhandeln som en ”förtryckare” av kvinnors sanna frigörelse.

När det kommer till påföljdsfrågan så ges det ingen förklaring i varken SOU 1981:71 eller SOU 1995:15 till varför böter anses vara en lämplig påföljd för sexköpsbrott, vare sig det handlar om att kriminalisera både köpare och säljare eller bara vissa sexköpare. Däremot ger utredningen som utvärderade sexköpslagen, SOU 2010:49, ett kriterium för när böter kan bedömas vara en lämplig påföljd: när fallet saknar någon försvårande omständighet.

Däremot ger propositionen Kvinnofrid en viss förklaring till sexköpslagens låga straffvärde. Enligt propositionen ska sexköp av vuxna anses ha *lägre* straffvärde än sexköp av minderåriga. Vid tidpunkten hade lagen om förförelse av ungdom en straffskala från minst böter till högst 6 månaders fängelse, vilket betyder att påföljden för sexköp inte kunde vara högre än vad den redan var.

Det förs dock en intressant diskussion i den senare propositionen, En ny sexualbrottsutredning (prop. 2004/05:45), där ECPAT Sverige argumenterar för att böter ska tas bort helt från straffskalan av förförelse av ungdom. Även om ECPATs förslag avvisades och böter förblev kvar i straffskalan, så lyckades dock en skärpning av lagen förförelse av ungdom gå igenom. Och detta, enligt min mening, öppnade delvis dörren för en möjlig skärpning av sexköpslagen längre fram.

6.1.1 Slutsats

Från statlig tvångsreglering av ”lösa och liderliga kvinnor” genom reglementeringssystemet, till dagens statliga kontroll av ”torskarna” genom sexköpslagen så går det att hävda att synen på den svenska sexhandeln har genomgått en genomgripande förändring. Dock har det varit en lång förändringsprocess. Vi ser till en början att diskursen kring sexhandeln främst handlade om att bevara ”status-quo”: sexhandeln går inte att råda bot på och därmed är det ingen idé att kriminalisera varken sexsäljaren eller sexköparen. Därefter vänder diskursen till att beskriva sexsäljaren och sexköparen som *jämlika* parter i sexhandeln där båda bär ansvar för sina handlingar (om en kriminalisering ska ske måste det gälla för båda, hävdade en utredning). När förslaget mot förbud av köp av sexuell tjänst kom upp på dagordningen kan det konstateras att den ”manliga normens primat” ifrågasattes av en radikalfeministisk och genuserorienterad synsätt. För att knyta an till Eduards:

Det finns det ingen annan offentlig politik som tar så klart ställning mot mäns kroppsliga krav på sexuellt tillgängliga kvinnor. Det är en *strukturell förståelse* av könsrelationerna, som friskriver den *utsatta* från individuellt ansvar. Hon kan kanske sägas ha ”valt” att sälja sex men hennes valmöjligheter har varit både begränsade och orimliga, enligt denna syn på maktordningen. (Min kursivering) (Eduards 2012, s. 175)

Det går således att dra slutsatsen att det radikalfeministiska och genuserorienterade synsättet var dominerande i diskussionen kring en kriminalisering av sexköp.

I takt med att diskursen kring sexhandeln förändrades så har också diskursen kring straffpåföljden genomgått en förändring. Varje gång den sexsäljande kvinnan lyfts fram som ett offer så har ett starkare språk använts för att argumentera för a) en lag om sexköp och b) senare en skärpning av denna. Ju mer uppmärksamheten riktades mot sexköparen (vilka de är och varför de köper sex) desto mer har man velat lägga rättsliga åtgärder för att ändra deras beteende – deras sexköpande.

När det kommer till själva utformningen av straffpåföljden så framgår det inte klart och tydligt av studiens empiri varför böter anses vara den lämpliga påföljden för sexköpsbrott. Men det torde grunda sig i argumentet att sexköpslagen inte bör ha en strängare straff än lagen om förförelse av ungdom. Dock går det att dra slutsatsen att det radikalfeministiska och genuserorienterade synsättet bidrog till en skärpning av straffskalan för sexköp.

Avslutningsvis så kan det konstateras att begreppet prostitution varit den klart dominerande definitionen av sexhandeln i alla utredningar och propositioner som har analyserats i denna studie. Begreppet prostitution verkar vara starkt förankrat i det svenska samhället att försök att byta ut det har inte lyckats.

6.2 Tillämpningen av straffpåföljden för sexköp mellan år 2001-2008

Enligt utredningen Förbud mot köp av sexuell tjänst, en utvärdering 1999–2008 (SOU 2010:49) så har de män som lagförts för sexköpsbrott under perioden mellan 1999 till 2008 nästan uteslutande dömts till böter.

Det framgår också av utredningen att tillämpningen av straffpåföljden har utförts till stor del systematiskt och utan att några förmildrande eller försvårande omständigheter tagits i beaktan av domstolarna. Enligt utredningen så fanns det flera fall som borde ha ansäts ha ett straffvärde som låg *över* bötesnivån eller till och med nära straffmaximum. På grund av detta menade utredningen att det fanns anledning att se *allvarligare* på sexköpsbrott än vad som kommit till uttryck i praxis.

Utredningen påpekade att en förklaring till domstolens agerande var att det i förarbetena till sexköpslagen inte ges någon närmare vägledning om vilka omständigheter som bör påverka brottets straffvärde. Utredningen försökte lösa denna problematik genom att ge ett par exempel på omständigheter som bör vägas in när man fastställer hur straffvärt ett sexköp är. Exempelvis sexköp av en person som är psykiskt sjuk eller har ett psykiskt funktionshinder, eller som är märkbart påverkad av alkohol eller andra droger, ska anses ha ett högre straffvärde än ”normal” brottet. Utredningen gav därmed *vägledning* till domstolarna för att i framtida fall beakta försvårande omständigheter.

En annan anledning som till viss del kan förklara domstolens agerande är det faktum att det saknas ett tydligt svar i lagtext eller rättsdoktrin om vem som är *målsägande* i ett sexköpsfall. Denna oklarhet verka härstamma från att sexköpslagen har dubbla skyddsintressen: att skydda individen *och* samhället på sexuallivets område. Utredningen försöker klargöra denna förvirring genom att påpeka att en sexsäljare kan anses vara målsägande, även om brottet uppfattas som ett brott mot den allmänna ordningen. Dock menar utredningen att frågan om målsägande måste i sista hand avgöras i varje enskilt fall. Detta betyder alltså att målsägande rätten inte är en given rättighet som sexsäljaren kan åberopa i rättssalen. Denna ovisshet i vem som ska anses vara målsägande vid ett sexköpsfall (kvinnan eller staten) är vad som gör

sexköpslagen svag och bristfällig menar Waltman. Lagen kan aldrig nå sin fulla potential (stödja sexsäljare) om inte målsäganderätten ges till sexsäljarna argumenterar Waltman.

Efter utredningens utvärdering av sexköpslagen så skärptes straffskalan för sexköpsbrott 2011. Straffmaximum höjdes från fängelse i 6 månader till 1 års fängelse. Utredningen nämnde att den föreslagna höjningen av straffmaximum inte var avsedd att förändra valet av påföljd för *alla* sexköpsbrott. Böter lämnades därmed kvar i straffskalan. Emellertid resulterade inte denna skärpning i straffskalan till strängare domar, trots att utredningen gav vägledning till domstolar om ”försvårande omständigheter” och gav förslaget om att sexsäljare *kan* anses vara målsägande. Än idag, i skrivande stund, så har ingen dömts till fängelse för sexköp i Sverige.

En aspekt som inte uppmärksammats tidigare är det faktum att sexsäljare sällan eller aldrig tagit ställning som målsägande vid sexköpsfall. Det dubbla skyddsintresset kan ses som problematiskt av två anledningar: för det första så begås brottet *mot* sexsäljaren. Det är hon som ”utnyttjas i sexhandeln” skriver utredningen. För det andra så hävdar utredningen (och även tidigare utredningar) att sexsäljaren är den *svagare parten* i sexhandeln, som i flera avseende uppfyller kriteriet offer. Dessa två anledningar pekar på att sexsäljaren uppfyller kravet för att *alltid* anses vara målsägande vid ett sexköpsfall.

Sammantaget går det att dra slutsatsen att sexköpslagen helt enkelt inte har tillämpats såsom den var avsedd att göra: att både döma ut böter *och* fängelse

6.3 Möjliga konsekvenser för sexsäljarna i sexhandeln

Utredningen SOU 2010:49 lade fram ett flertal argument när de föreslog en skärpning av maximistraflet för sexköp från 6 månader till 1 års fängelse. Nedan kommer en sammanfattning av dem argumenten som anses vara relevanta för att kunna besvara frågeställningen nummer 3.

Argument 1: ingen har dömt till högre straff än böter för sexköp

Enligt utredningen har flera sexköpsfall efter NJA 2001 oftast redovisats systematiskt och utan att några *förmildrande* eller *försvårande* omständigheter tagits i beaktan i samband med beslutet om straffpåföljd av domstolarna. Utredningen påpekade att flera fall av sexköp måste

ha ansätts ha ett straffvärde som ligger *över* bötesnivån eller till och med nära straffmaximum. På grund av detta så menade utredningen att straffskalan för sexköp måste skärpas eftersom strängare påföljd än böter endast utgavs i undantagsfall.

Detta argument kan sägas vara giltig än idag då ingen har hittills dömts till fängelse för enbart köp av sexuell tjänst. Straffpåföljden har endast resulterat i böter för den åtalade gärningsmannen.

Argument 2: ingen avskräckande effekt på sexköparna

Det framgick av flera poliser som utredningen kom i kontakt med att de straff sexköparna riskerar inte är särskilt avskräckande. Detta kan också sägas stämma än idag då efterfrågan på sexköp fortfarande stor i Sverige. Till exempel Folkhälsomyndighetens undersökning från 2019 som visar att 1 av 10 män har någon gång köpt sex.

Utredningen anförde också att det kan ses som *orimligt* att straffskalan för sexköpsbrott ska vara densamma som för snatteri. Kriminalpolisen Simon Häggström uttalade sig om just denna problematik i sin intervju med Uppdrag Granskning 2018: ”Jag har själv gripit en och samma man 12 gånger, det är givetvis en skandal”. Att sexköpare kan mer eller mindre ”obehindrat” återvända till sitt sexköpande visar att straffpåföljden, än idag, inte är särskilt avskräckande. Böter verkar mer eller mindre *underminera* sexköpslagens avskräckande effekt.

Om vi nu går vidare till de mot-argument som har framförts för en ytterligare skärpning av straffpåföljden så är det följande:

Argument 1: Sexköp av vuxna kan inte ha ett ”högre” straffvärde än sexköp av minderåriga

I propositionen En ny sexualbrottsutredning (Prop. 2004/05:45) skrev man att ”köp av sexuella tjänster av underåriga generellt sett har ett högre straffvärde än motsvarande handlingar som riktar sig mot vuxna personer”. Propositionen Kvinnofrid var av samma åsikt. Brott mot barn ska alltså anses vara *allvarliga* än brott mot vuxna. Efter propositionens förslag så höjdes maximistraflet för sexköp av minderåriga från fängelse i högst sex månader till fängelse i högst *två* år. Dock behölls böter i straffskalan. Propositionen skrev att en minsta

straff om fängelse 14 dagar kan tyckas för *strängt*. Ingen vidare förklaring gavs till varför propositionen ansåg detta.

Argument 2: Inte tillräckligt med resurser

Enligt Martinsson så kommer mer resurser behövas ifall en ytterligare skärpning av straffpåföljden görs. Detta eftersom fler kommer behöva tas med in till stationen, vilket betyder fler förhör, advokater och målsägandebiträden. Rättsprocessen kommer då bli mer utdragen och polisen kommer inte att kunna rapportera lika många sexköpare. Konsekvensen av detta kan bli att *färre* sexköpare fälls, hävdar Martinsson.

Av ovanstående för-argument kan det tolkas som att böter som straffpåföljd inte veckar ge den effekt som lagstiftarna hade hoppats på: att minska efterfrågan och därmed minska sexhandeln. Av ovanstående mot-argument ser vi rättsliga och resursmässiga anledningar till varför en ytterligare skärpning av straffpåföljden skulle kunna få negativa konsekvenser. Som nämnt i inledningen så är frågan om en ytterlig skärpning för sexköp en komplex fråga. Argument för och emot är välgrundade och har alla en poäng. Dock är denna studie ämnad att tolka dessa argument utifrån en *genus-och radikalfeministiskt* perspektiv. Vad skulle en ytterlig skärpning innebära för kvinnor i sexhandeln? Skulle det gynna eller missgynna dem?

På flera ställen av studiens empiri så beskrivs sexsäljaren som en person som befinner sig i en mycket utsatt situation, i behov av *omfattande* stöd och hjälp från samhällets sida. Sexköpslagen skapades främst för att *skydda* dessa kvinnor, skydda dem från hallikar och torskar. Men lagen skapades också för att ge en *normbildande* effekt, att på sikt ändra synen på sexköp som något som inte hör hemma i ett fri och jämställt land som Sverige.

Något intressant som utredningen SOU 2010:49 skrev var att domstolar bör överväga *skyddstillsyn* när påföljden inte kan stanna vid böter eller inte når upp till skäl för fängelse. Eftersom skyddstillsyn innebär regelbundna kontakter med en övervakare så kan detta, menade utredningen, bidra till att sexköpare avhåller sig från fortsatt brottslighet. Skyddstillsyn skulle alltså kunna minimera risken att sexköparen *återfaller* i brottslighet.

Skyddstillsyn har dock knappt tillämpats av domstolarna. Varför kan man fråga sig? Svaret till detta kan möjligtvis ligga mycket tidigare än vid strafföreläggandet.

Som nämnt tidigare i kap 5 så kan det anses som problematiskt, utifrån ett människorättsperspektiv, att brottet sexköp är ett brott mot *två* olika parter: sexsäljaren och samhället. I en människorättsdiskurs så är det *individ* som har rättigheter och inte samhället. Till exempel så handlar FN deklARATIONER och konventioner om de mänskliga rättigheterna till stor del om *individens* mänskliga rättigheter. I Sverige så anammar vi individens rättigheter, jämställdhet mellan könen och alla människors lika värde. Att denna *rättighets* perspektiv inte återspeglas i sexköpslagen visar att Levy & Jacobsson har en poäng när de skriver att lagen infördes med en omdefiniering av normer och avskaffandet av sexhandeln i åtanke, och *inte* främst sexsäljarnas intressen.

Vidare så framgår det av studiens empiri att det är av betydelse om sexsäljaren får anses vara *målsägande* vid ett sexköpsfall eller inte. Som nämnt tidigare så har målsägande vissa rättigheter vid en rättegångsförfarande, exempelvis rätt till stödperson, skadestånd osv. För att knyta an till Waltman skulle rätten till skadestånd vara av betydelse för den sexsäljande kvinnan eftersom det skulle skapa en förutsättning för att underlätta hennes utgång från sexhandeln. Vidare skulle sexsäljarens ställning som målsägande tvinga kommuner och andra offentliga myndigheter att betrakta sexsäljare mer entydigt som *utsatta för brott* och därmed vara skyldiga enligt lagen att hjälpa och stödja dem. Med andra ord så skulle målsägande ställningen *gynna* sexsäljarna.

6.3.1 Slutsats

Studiens empiri visar att sexköpslagen och diskussionen kring straffpåföljden är en komplex fråga. Det finns inget entydigt svar eller enkel lösning på vad som skulle vara den bäst lämpade straffpåföljden för sexköp. Dock har ett försök gjorts att presenteras några sammanfattande slutsatser och förslag på hur empirin kan tolkas i ljuset av en radikalfeministiskt och genusorienterad synsätt.

Mot bakgrund av framförda argument och diskussioner kring straffpåföljden för sexköpsbrott så går det att dra slutsatsen att någon ytterligare höjning av *maximistraf* för sexköpsbrott *inte* behövs, utan lagen behöver bara tillämpas vid försvårande omständigheter. Detta eftersom en höjning av *maximistraf* redan har gjort och inget talar för att en ytterligare höjning skulle leda till strängare straffpåföljd. Däremot talar en stor del för att *minimistraf* böter ska tas bort helt, vilket är också har lagts fram som förslag av Socialdemokraterna och Miljöpartiet.

När det kommer till kritiken som har förts mot att det finns böter i straffskalan, så kan ett förslag kunna vara att böter istället ersätts av *skyddstillsyn*. Påföljden skulle därmed inte bli för sträng och inte heller för lågt att den ligger på samma nivå som brottet snatteri. Skyddstillsyn som straffpåföljd skulle också bidra med att dömda sexköpare skulle ”tvingas” till någon form av rehabilitering och därmed hjälpa dem att inte ”återfalla” i brott, vilket på sikt skulle stärka sexköpslagens *normbildande syfte*. En nackdel med detta förslag är att den kan i praktiken vara svårtillämpad eftersom skyddstillsyn innebär att polisen kommer behöva *mer resurser* för att kunna hålla reda på alla dömda sexköpare. Kan inte polisen göra sitt jobb så kan det underminera sexköpslagens verkställande kraft.

När det kommer till brottsofferfrågan så anser jag att oavsett var i debatten man väljer att positionera sig – skärpt straffpåföljden eller inte – så bör Sverige ta itu med det dubbla skyddsintresset och stärka sexsäljarens rättsliga ställning genom att garantera målsägande ställning vid rättegångsförfarande. Studiens empiri visar att målsägande status kan mycket möjligt förbättra sexsäljarnas sociala ställning i samhället avsevärt. Jag instämmer med Waltman när han skriver att det i grund och botten handlar om sexsäljarnas *medborgerliga rättigheter*. Att förneka sexsäljaren att vara målsägande i sitt eget fall kan således tolkas som att man förneka henne en *grundläggande* rättighet. Sexköpslagen skapades inte enbart för att ha en normbildande funktion, utan den skapades också för *skydda* kvinnor från sexhandel.

En kritik till att målsägande rätten inte skulle göra någon större skillnad är det faktum att sexsäljare vanligtvis inte vill anmäla egna kunder till polisen. Dem vill, helt förståeligt, inte skrämma bort kunder. Men i det fall där kunden vägrar betala för den sexuella tjänsten? Eller förgriper sig på sexsäljaren? Där skulle jag argumentera för att målsägande rätten skulle göra en skillnad. Eftersom den sexsäljande kvinnan skulle få möjligheten att kunna kräva skadestånd. Ett brott har ju begåtts mot henne och inte mot ”staten”. Här är det viktigt att understryka att själva säljandet av sex inte ett brott. Lagens fulla vikt ska *enbart* falla på sexköparen, men så som det ser ut just nu så är det den sexsäljande kvinnan som ligger i ett *underläge* – i ett *socialt* och *rättsligt* underläge. Social på grund av ”horstigmat” som den sexsäljande kvinnan har över sig av samhället och att inte bli sedd som ett ”riktigt” offer av polisväsendet och andra sociala myndigheter. Och ett rättsligt underläge eftersom ingen sexsäljare i Sverige har hittills fått skadestånd i ett fall där hon är den *brottet* har begåtts mot.

Frågan är som sagt komplex men en bra början skulle vara att göra som Levy & Jacobssons skriver i sin artikel: att sexsäljare inte ska ses som passiva offer, utan som självständiga agenter som kan inneha rättigheter. Och när sexköpare och hallikar försöker utnyttja dem så ska lagen kunna stötta och stödja dem och ifall dem önskar lämna sexhandeln så ska det inte vara en omöjlig förfrågan.

6.4 Förslag på vidare forskning

- En studie om sexsäljare som har narkotikamissbruk. Om huruvida narkotika leder kvinnor till sexhandeln eller om sexhandeln leder dem till missbruk.
- En omfattande studie om hur sexsäljare bemöts och behandlas av polis och sociala myndigheter.
- En ny studie om straffpåföljden för sexköp men med *nytt* material då regeringen beslutade i januari 2020 att tillsätta en ny sexualbrottsutredning (*tilläggsdirektiv till 2020 års sexualbrottsutredning*, Ju 2020:02). Syftet med den nya utredningen är att ytterligare förstärka det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar. Utredningen ska vidare utvidgas till att föreslå förändringar i straffskalan för köp av sexuell tjänst som innebär att minimistraffet höjs från böter till fängelse. Uppdraget ska i sin helhet redovisas senast den 31 maj 2021 (Regeringen, 2020).
- Sexköp av minderåriga och konsekvenserna kring att ha böter i straffskalan i lagen om förförelse av ungdom. Här har exempelvis Brottsförebyggande rådet fått i uppdrag av regeringen att följa upp och analysera tillämpningen av förbudet mot köp av sexuella tjänster och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Justitiedepartementet) i april 2022. (Regeringen, 2020)

Referenslista

Författningar

Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster

Offentligt tryck

SOU 1981:71 *Prostitutionen i Sverige. Bakgrund och åtgärder.*

SOU 1995:15. *Könshandeln.*

SOU 2001:14. *Sexualbrotten. Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor.*

SOU 2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst, en utvärdering 1999–2008

Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid.*

Prop. 2004/05:45 *En ny sexualbrottsutredning.*

Prop. 2010:11/77 *Skärpt straff för köp av sexuell tjänst.*

Böcker

Arhne, Göran & Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder.* Liber Förlag.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys* (Andra upplagan) Studentlitteratur AB.

Eduards, Maud (2012). *Kroppspolitik – om moder Svea och andra kvinnor.* Atlas.

Gemzöe, Lena (2014). *Feminism.* Bilda Förlag Idé.

Hedenus, Anna, Björk, Sofia & Shmulyar Gréen, Oksana (2015). *Feministiskt tänkande och sociologi – teorier, begrepp och tillämpningar.* Studentlitteratur AB

Johannessen, Asbjörn, Tuft, Per Arne & Christoffersen, Line (2020) *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod.* Malmö: Liber

Månsson, Sven-Axel (2018). *Prostitution: aktörerna, relationerna och omvärlden.* Studentlitteratur AB.

Sjöberg, Katarina (1999). *Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken*. Lund Studentlitteratur.

Svanström, Yvonne & Östberg, Kjell. *Än män då? Kön och feminism i Sverige under 150 år*. Bokförlaget Atlas

Winter Jörgensen, Marian & Philips, Louise (2000). *Diskurs som teori och metod*. Studentlitteratur AB.

Wodak, R. (1996). *Disorders of Discourse*. London: Longman.

Ågren, Jack (2010). *Brott och straff: en grundbok i straffrätt*.

Internet källor

Nationell Centrum för Kvinnofrid. *Brottsoffrets rättigheter*.

<https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/rattsvasendets-ansvar/brottsoffrets-rattigheter/>

Hämtad den 2021-06-01.

Brottsoffermyndigheten. *Skadestånd*.

<https://www.brottsoffermyndigheten.se/ersattning/skadestand> Hämtad den 2021-06-01.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Sveriges Riksdag. *Allmänna handlingar*. Hämtad den 2021-06-01.

<https://www.riksdagen.se/sv/sa-funkar-riksdagen/riksdagsforvaltningen/diariet/allmanna-handlingar/>

SVT (2011). *Sexköpslagen skärps*. Hämtad den 2021-06-01.

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sexkopslagen-skarps>

Sveriges Radio (2020). *Åklagare: dags för HD att ompröva straffet för sexköp*. Hämtad den 2021-06-01. <https://sverigesradio.se/artikel/aklagare-dags-for-hd-att-omprova-straffet-for-sexkop>

SVT (2018). Så har det gått sedan sexköpslagen började gälla: "I grund och botten har vi ett stort problem". Hämtad den 2021-06-01. <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/sa-har-det-gatt-sedan-sexkopslagen-borjade-galla-i-grund-och-botten-har-vi-ett-stort-problem>

Brottsoffermyndigheten. *Brottsoffer och målsägande*. Hämtad den 2021-06-01.

<https://www.brottsoffermyndigheten.se/om-oss/brottsofferkunskap/brottsoffer-och-malsagande>

Lagen. *Rättegångsbalk (1942:740)*. Hämtad den 2021-06-01. <https://lagen.nu/1942:740#K20>

Göteborg Direkt (2019). *Ny undersökning: 1 av 10 män har köpt sex*. Hämtad den 2021-06-01. <https://www.goteborgdirekt.se/nyheter/ny-undersokning-1-av-10-man-har-kopt-sex/repseB!wksjccfDrkC9ZgiPFTB5rQ/>

Aftonbladet (2020). *Regeringens besked: sexköp ska ge fängelse*. Hämtad den 2021-06-01. <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/0n1mw0/regeringens-besked-sexkop-ska-ge-fangelse>

Västerbottens-Kurinen (2020). *Skärpt straff kan ge färre dömda sexköpare*. Hämtad den 2021-06-01. <https://www.vk.se/2020-05-22/skarpt-straft-kan-ge-farre-domda-sexkopare>

Aftonbladet (2021). *Skarp straffet för sexköp till fängelse*. Hämtad den 2021-06-01. https://www.aftonbladet.se/debatt/a/mBAeRp/skarp-straftet-for-sexkop-till-fangelse?fbclid=IwAR1ocCJttNdc_VU99Qk3nBdUWgWP9YjiXLwEar-vbBouPdEdgeK_-fT-nZM

Regeringen (2020). *Tilläggsdirektiv till 2020 års sexualbrottsutredning (Ju 2020:02)*. Hämtad den 2021-06-01. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2020/07/dir.-202075/>

Regeringen (2020). *Uppdrag till brottsförebyggande rådet att följa tillämpningen av sexköpsbrott*. Hämtad den 2021-06-01. <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2020/10/uppdrag-till-brottsforebyggande-radet-att-folja-upp-tillampningen-av-sexkopsbrott/>

Ecpat Sverige. *Vad vi gör*. Hämtad den 2021-06-01. <https://ecpat.se/vadvigor/>

Hirdman, Yvonne. (1988). *Genussystemet: reflexioner kring kvinnors sociala underordning.*

Olsson, Hanna (2006). *Från manlig rättighet till lagbrott: Prostitutionsfrågan i Sverige under 30 år.*